РІД
ТА
ЗНАМЕНО

3

1947

"РІД ТА ЗНАМЕНО" Зшиток 3 - 1947 ÷÷÷ "RID ta SNAMENO" No 3 -1947
"Lincago and Arms" - "Gen[illegible] et Armes" - "Abkunf and Wappen"

На правах рукопису.- Друковано 100 пр. - Орган внутрішнього звязку знаменованих родів - В загальну продаж не подається.

З М І С Т

Сторн.

Матеріяли до питання за тризуб. /7 таб.мал./Продовження. Проф.д-р М.МІЛЛЕР 1
З минулого нашої шляхти. /Докінчення/. Д-р В.СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ 8
До статті "З минулого нашої шляхти". Д-р М.АНДРУСЯК 10
Біографічне про рід Орликів. Проф.д- р Б.КРУПНИЦЬКИЙ. . . . 11
Рід князів Ройс. Р.П. 12
До історії роду Драгоманових. Б.Я. 13
Історічна доля українського бояpства.Д-р В.СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ 14
Основні расові компоненти української нації. /З діяграмою/ Д-р Т.ОЛЕСЕВИЧ-ОЛЕСІЮК 17
Поступ або дегенерація. Г.СЕЛЕГЕНЬ 22
Рідкісні імена слов'янського походження в українському назовництві. Проф.д-р Яр.РУДНИЦЬКИЙ 25
Ще про Юрія Нарбута 27
Книжні знаки Г.Нарбута /3 мал./ Е.ГОЛЛЕРБАХ 28
Коротинці про українське знаменництво. Ю.Р. 31
По сторінках часопису "Рід та Знамено" Проф.д-р М.МІЛЛЕР . 34
Збирання матеріялів до українського особового й місцевого назовництва. Проф. Д-р Яр.РУДНИЦЬКИЙ 36
В.Сенютович-Бережний доктор філософії 38
МАТЕРІЯЛИ: Діялектологія й справа походження галицької шляхти.- Альманах де-Гота.- Знамено та прапор Карпатської України.- Запрошення В.Липинського.- Загибель Українських документів.- Єп.Варлаам Шишацький.- М.Гарасевич.- Запозичення тризуба.- Тому, що ви селяни..." - Знаки на "Ковельському списі".- Печатка Воєводи Сешина 39
ЛЮДИ Й ПОДІЇ: - Зміна "Конституції" СССР про шлюб.- Новий закон про шлюб.- Розріст населення в Індії.- Метрики позашлюбних дітей.- Клопоти Англії про доріст.- Вік англійців.- Нешлюбні діти.- Смертність в Берліні.- Збільшення народжень в З.Ш.А. - Кількість шлюбів в З.Ш.А.- Виказ народжень.- Бійка за жінок.- Видатна плодливість.- Повінь розлучень.- Проти контролю народин.-Могили ізгоїв.- Далекозорні...- Міжнародне Жіноче Об'єднання.- Міжнародній кодовий сигнал.- Збільшення натурального приросту в Чехії.- Світовий конгрес родини й популяції.- Біологічне відродження Франції 41
ПО СТОРІНКАХ ЧАСОПИСІВ: - Культура мас чи еліти.- Аристократія й державне будівництво.- Генетика в Совітах.- Деякі риси англійців.- Кілько дітей.- Вимирання польського народу.- Реєстр ганьби.- Штучне дорснення.- Рятуйте родину.- З з'їзду жінок.- Виховання молоді.- Срібний тризуб 44
НОВІ ПУБЛІКАЦІЇ. - Д-р М.Андрусяк - "Тризуб" М.М-Р 48
КРИТОПИС - Нарбут і про Нарбута 51
Український прапор. Вірш О.ОЛЕСЯ 52

------0000------

"РІД ТА ЗНАМЕНО" Зшиток 3 - 1947 ÷÷÷ "RID ta SNAMENO" No 3 -1947
"Lincago and Arms" - "Genus et Armes" - "Abkunf and Wappen"

На правах рукопису.- Друковано 100 пр. - Орган внутрішнього звязку знаменованих родів - В загальну продаж не подається.

З М І С Т

Сторн.

Матеріяли до питання за тризуб. /7 таб.мал./Продовження. Проф.д-р М.МІЛЛЕР 1
З минулого нашої шляхти. /Докінчення/. Д-р В.СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ 8
До статті "З минулого нашої шляхти". Д-р М.АНДРУСЯК 10
Біографічне про рід Орликів. Проф.д- р Б.КРУПНИЦЬКИЙ. . . . 11
Рід князів Ройс. Р.П. 12
До історії роду Драгоманових. Б.Я. 13
Історічна доля українського боярства.Д-р В.СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ 14
Основні расові компоненти української нації. /З діяграмою/ Д-р Т.ОЛЕСЕВИЧ-ОЛЕСІЮК 17
Поступ або дегенерація. Г.СЕЛЕГЕНЬ 22
Рідкісні імена слов'янського походження в українському назовництві. Проф.д-р Яр.РУДНИЦЬКИЙ 25
Дещо про Юрія Нарбута 27
Знижні знаки Г.Нарбута /3 мал./ Е.ГОЛЛЕРЬАХ 28
Дрібниці про українське знаменництво. Ю.Р. 31
По сторінках часопису "Рід та Знамено" Проф.д-р М.МІЛЛЕР . 34
Зібрання матеріялів до українського особового й місцевого назовництва. Проф. Д-р Яр.РУДНИЦЬКИЙ 36
В.Сенютович-Бережний доктор філософії 38
МАТЕРІЯЛИ: Діялектологія й справа походження галицької шляхти.- Альманах де-Гота.- Знамено та прапор Карпатської України.- Запрошення В.Липинського.- Загибель Українських документів.- Єп.Варлаам Шишацький.- М.Гарасевич.- Запозичення тризуба.- Тому, що ви селяни..." - Знаки на "Ковельському списі".- Печатка Воєводи Сешина 39
ЛЮДИ Й ПОДІЇ: - Зміна "Конституції" СССР про шлюб.- Новий закон про шлюб.- Розріст населення в Індії.- Метрики позашлюбних дітей.- Клопоти Англії про доріст.- Вік англійців.- Нешлюбні діти.- Смертність в Берліні.- Збільшення народжень в З.Ш.А. - Кількість шлюбів в З.Ш.А.- Виказ народжень.- Бійка за жінок.- Видатна плодливість.- Повінь розлучень.- Проти контролю народин.-Могили ізгоїв.- Далекозорні...- Міжнародне Жіноче Об'єднання.- Міжнародній кодовий сигнал.- Збільшення натурального приросту в Чехії.- Світовий конгрес родини й популяції.- Біологічне відродження Франції 41
ПО СТОРІНКАХ ЧАСОПИСІВ: - Культура мас чи еліти.- Аристократія й державне будівництво.- Генетика в Совітах.- Деякі риси англійців.- Кілько дітей.- Вимирання польського народу.- Реєстр ганьби.- Штучне дорснення.- Рятуйте родину.- З з'їзду жінок.- Виховання молоді.- Срібний тризуб 44
НОВІ ПУБЛІКАЦІЇ: - Д-р М.Андрусяк - "Тризуб" М.М-Р 48
ЛИСТОПИС - Нарбут і про Нарбута 51
Український прапор. Вірш О.ОЛЬЖИЧА 52

------oooo------

/ До статті на стор. 17 /

ТАБЛИЦЯ РОЗПОДІЛУ

РАСОВИХ КОМПОНЕНТ ГОЛОВНИХ ЕВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Національні Расово-Комплексні Типи	Расові компоненти		
	Головна	Підставові	Побічні
1. УКРАЇНСЬКИЙ -.-.-.-.-.-.	/д/-Динарська	/ж/-Арменоїдальна /а/-Нордична	/е/Середземноморська /г/Субнордична /в/Сублапоноїдальна.
2. СЕРБО-ХОРВАТСЬКИЙ -.-.-.-.-.-.-.	/д/-Динарська	/ж/-Арменоїдальна /а/-Нордична /е/-Середземноморська	/р/-Літоральна /к/-Орієнтальна /і/-Північно-Західня
3. АНГЛІЙСЬКИЙ ----------	/і/-Північно-Західня	/е/Середземноморська /а/-Нордична	/г/-Субнордична /р/-Літоральна
4. ФРАНЦУЗЬКИЙ -...-...-...-	/і/-Північно-Західня	/а/-Нордична /е/-Середземноморська /О/-Альпійська	/р/-Літоральна /к/-Орієнтальна
5. ІТАЛІЙСЬКИЙ - . - . - . -	/е/-Середземноморська	/а/-Нордична /С/-Альпійська /р/-Літоральна /і/-Північно-Західня	/в/-Сублапоноїдальна /к/-Орієнтальна /м/-Мідітерраноїдальна
6. НІМЕЦЬКИЙ	/а/-Нордична	/О/-Альпійська /г/-Субнордична	/л/-Лапоноїдальна /д/-Динарська
7. РОСІЙСЬКИЙ	/л/-Лапоноїдна	/г/-Субнордична /а/-Сублапоноїдальна	/н/-Арктична /п/-Палеоазіатична /т/-Центрально-Азіатична

Рід та Знамено
часопис присвячений Знатенництву та родовідній справі

РІК І.

Проф.д-р МИХАЙЛО МІЛЛЕР

МАТЕРІЯЛИ ДО ПИТАННЯ ЗА ТРИЗУБ

/Продовження/

Робоча частина /кінцівка/ тризуба. Рис.50 - Зразкове реалістичне виображення робочої частини тризуба /Dreizack або Dreizackklanze/. 51 - також саме виображення, хіба з дірочкою на рурці. Рис.52 - кінцівка тризуба над трьома хвилястими лініями, що символізують море. 53. Пласке виображення кінцівки тризуба, з круглим поширенням на рурці, яке, можливо, має початок в реалістичному кільці, що набивалося на рурку. Рис.54. Кінцівка тризуба з п'ятью остями, всі з зазубнями. Рис.55 та 56 - кінцівки тризуба з округлими розгорнутими бічними вістями, того ж типу, що й на рис.13-му, особливо 14-му. З них на рис.56 на рурці - коротке перехрестя, можливо схематизована та ж деталь, що й на рис.53. Рис. 60 - кінцівка тризуба в пласкому виображенні. 61. Така ж пласка кінцівка з кільцем на кінці рурки. 62. Пласка кінцівка тризуба з тупими вістями без зазубнів та кільцем на кінці рурки. Рис. 63 - - також схематизована пласка кінцівка тризуба, з поперечним перехрестям рурки, яка закінчується стрілою. Рис.64 схематізована пласка кінцівка тризуба без зазубней, з стрілою на кінці рурки. Рис.65 - схематизована кінцівка тризуба з перехрестям рурки. Рис.66 - цікава схематизована кінцівка тризуба з рівної довжини остями без зазубнів. Рис.67. Таж сама схематизація повного тризуба з коротким держаком, в лівій руці. Рис.68. Три кінцівки тризуба схематизовані так саме, як і на рис.66. Схематізована в то й же манер кінцівка тризуба, з легким поширенням всіх кінців. Рис.70 Кінцівка тризуба з маленьким кільцем на кінці, того ж типу, що й на рис.61 та 62. Рис.71 - кінцівка тризуба з перехрестям рурки, одною відгорнутою назовні крайньою вістю та другою, чи вкритою стрічкою, чи, мабуть, відтятою. Рис.72. Кінцівка тризуба того самого типу що на рис. 71, тільки без перехрестя. Одна крайня вість - відтята. Правдоподібно це є схематизація особистої зброї, що виникла з тризуба й яку бачимо в більш реалістичному вигляді на рис.рис.89 та 90. Рис.73 дає ту ж схему кінцівки тризуба, що й на рис.62, з меншим кільцем. Рис.74. Одина схема кінцівки тризуба, в якої повністю є

відсутним стріжень. Стріжень або рурка в виображенні тризуба або двозуба есть незмінний реквізіт, який не зника ніколи. Отже в наведеному зразку маємо цілком одиноку виключну. Рис.75 дає цікаву стілізацію кінцівки тризуба, на якій кінці остів замість зазубнів - півкола з розетками в основі. Рурка закінчується орнаментальною стрілою. З приводу цього треба згадати, що на багатьох формах стилізації тризуба Ярослава Володимировича середня вість закінчується кругальцем. Рис.76 дає цікаву стилізацію тризуба з перехрещеною і зігнутою рукою. Аналогію до цієї стилізації дає тризуб з цегли Десятинної церкви в Київі. /76 а./ Рис.77. Також дає цікаву стилізацію в схемі. Тут кінцівка тризуба, як і на рис.74, не має стріжня. Середня вість на горішньому кінці перехрещена, на середині має коло, що робить її подібною до "держави". Перехрещення середній ості на прикінці, відомі також і в модуляціях Київського тризуба /Святополк Ярославович/. Рис.78 дає якусь на перший погляд незрозумілу форму, яка пояснюється шляхом порівняння до рисунків 79 - 81, з яких бачимо, що на рис.78 есть стилізоване та схематизоване виображення держави з тризубом на неї замість хреста. Рис. 79. дає державу в схематизованим тризубом на кулі. Рис.80. - Держава з великим тризубом, порівняючи до кулі. Рис.81. - держава з тризубом стилізованим. Рис.82. Стилізована кінцівка тризуба. Рис. 83 - 85 дають схематично стилізовані концівки тризубів з Підкарпаття. Ці стилізації наближаються до европейських, як от рис.83 та рис.81. На рис.84 та 82 ріжниця лише в тому, що у першого крайні вісті розгорнути назовні, а у другого похилені до середньої вісті. Підкарпатський тризуб рис.85 майже тотожній европейському на рис.65. Рис.рис. 86 та 87 дають лінейні схеми тризуба. Рис. 88 - пластично оброблена схема тризуба типа рис.66-68.

Д е я к і с п о с т е р е ж і н н я. В наведених вище матерьялах, починаючи з ч.53, маємо зразки стилізованих та схематизованих виображень робочої частини тризуба в европейському знаменництві. Схема концівки тризуба уявляє собою фігуру, що складається з 5-ти елементів, або реквізитів, які й творять в повному сполученні - тризуб. При великій кількости модуляцій складного українського тризуба, находимо ріжноманітні форми, що далеко відходять від свого праобраза. В багатьох випадках в процесі розвитку та трансформації тризуба, у нього дегенерують та навіть повністю відпадають окремі елементи. Алеж, як порівняємо між собою всі відомі нам форми українського тризуба, то побачимо, що в складі схеми тризуба есть такі елементи, що ніколи не відпадають, та обов"язкові для всіх без винятку тризубів. Найбільш змінливим в процесі розвитку та модуляції, есть елемент 2 /див. Мал./, або середня ость, яка змінюється, зменшується і часом відпадає зовсім. В останньому разі тризуб переходе на двозуб. Це саме явище спостерігається і в европейському знаменництві в численних зразках тризуба та двозуба. Таким чином незмінною основою тризуба ніби то есть знак ⌊⌋ Але ж ми не схиляємося до можливих звідси висновків, що двозуб есть попередник тризуба, який таким чином уявляє собою форму вищого розвитку двозуба. Такий висновок був би передчасним. Можливо, що навпаки, двозуб розвинувся з тризуба. А найбільш імовірне - одноразове виникнення двозуба й тризуба їх рівнобіжний але самостійний розвиток. У всякому разі питання відносин між двозубом та тризубом - дуже важне і вимагає спеціяльного дослідження.

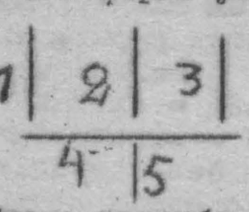

Схема тризуба

В двох випадках серед наведенного матерьялу, маємо тризуби, в яких відсутнім есть елемент 5, тобто стріжень або рурка /рис. рис. 74 та 77/. Як що визнати і цей елемент змінним, то тоді основна схема тризуба набуде вигляд двозуба без стріжня. ⌊⌋

Поки що таких зразків серед модуляцій київського тризуба, здається не знаємо. Але знахідка їх не уявляється неможливою. У всякому разі питання зміни та зникнення елементів тризуба і виведення звідси його незмінної основи - також вимагає спеціяльних дослідів.

Схематизовані вибраження в европейському знаменництві, звичайно кінцівки тризуба, уявляють найбільший інтерес з боку наближення до українського тризуба. Схематизація, спрощення вибраження, веде до вияви його основи, тобто до первісного, основного вибраження даної речи. В такому разі схематизація уявляє собою ніби то атавізм вибраження. Схематизацію українського тризуба зустрічаємо головним чином серед Прикарпатських вибражень, зроблених нарізкою або копчених свічкою, хоч схеми тризуба зустрічаються і серед князівських тризубів. Аналогично тому зустрічаємо і в Германії схематизацію тризуба, залежно від матеріялу та засобу передачи, найбільш серед хатніх знаків / Hausmarke/, та рідше серед знамен. Хатні знаки, в цілому далеко старші від знамен, дещо аналогичні тамгам і ведуть свій початок більш від раннього Середньовіччя /5 - 10 ст./, в деяких випадках народні знаки ще передісторичних часів. Серед хатніх знаків знаходимо правдиві руни , двозубі знаряддя, іноді доповнені складнішими рисами, також і схеми тризубів. Серед останніх знаходимо зразки цілком тотожні схемам українського тризуба як от рис.рис.65 та 85 / ⸸ ⸸ /. Якесь явище, зустрінуте один раз - есть випадок. Але як те явище повторюється - воно становить закономірність.

Ранні схематичні знаки, в тому числі й тризуб, з розвитком знаменництва, діставалися до знамен і іноді зберегалися там в своєму первісному вигляді і в часи пізнього Середньовіччя. Всі ж реалістичні вибраження тризубів, як от на рис.3, 4 та інших, також як і в складних композиціях або арматурах, в европейському знаменництві - пізнього походження, 16-18 ст.ст. Високорозвиненої стилізацій тризуба, характерної для Київського тризуба, що перетворює його часом на складну декоративну композіцію /дармовіси/, в европейському знаменництві не зустрічаємо зовсім. Маємо тут лише початки стилізації, що й не набувають дальшого розвитку.

Відтак рахуємо найважніщим фактом, що нам надають зібрані нами матеріяли европейських тризубів - близість та спорідненість найстаріших форм европейських тризубів до простіших форм українського тризубу. Ця неповторна подібність остільки важна в питанні генези українського тризуба, що вимагає пильнішої до себе уваги. Треба перевести розшуки по всіх друкованих джерелах всіх рішуче простіших вибражень тризуба та близьких до нього знарядь з европейського знаменництва та символіки / Simbildkunde /. Бо наведені мною вище зразки ні в якому разі не претендують на потрібну вичерпальну повність. Разом з тим треба зібрати всі вибраження українського тризуба, чого досі не маємо. Очевидячки для зборів Надкарпатських тризубів по селах, потрібна спеціяльна експедиція. До цього матеріялу треба додати відповідний текст з описом кожного знаку та його походження. Звичайно, висуваючи наперед факт подібности деяких модуляцій українського тризуба до середньо-европейських, ми далекі від будьякої скороспілої гіпотези за походження українського тризуба від німецьких ранніх зразків. Більш того, таку гіпотезу ми б уважали не тільки за необґрунтовану, але й помилкову. Гадаємо припустимим, в формі робочої гіпотези, шукати спільного для европейських та українських тризубів пня десь у гущаві раннього середньовіччя. Причому відшукання того пня, від якого пішли галузі в середньовіччі по Европі, не перерізує пасми, що можливо потягнеться від того пня чи до античности, чи може до культури часів бронзи. Принаймні маємо близьку аналогію в кількох символичних знаках, що лежать в основі українського народнього геометричного орнаменту. Ці ж знаки зустрічаємо в орнамен-

тації вишиванок північної Росії, надволзьких фінів, та в килимах Дагестану і Середньої Азії. Ці ж знаки зустрічаються в деяких німецьких знаменах раннього походження. Також характерні вони для готського стилю орнаментації. Більшість цих знаків зустрічаємо на кераміці часів бронзи та бронзових гробах культури Гальштатської, Кобанської та будійської Індії. Але ж немає підстави говорити про якісь позичення в даному разі. Запозичення могли бути, але в далеко вужчому колі та в меньшому мірілі. В цілому ж очевидячки маємо справу з символічними знаками праарійської культури. Аналогія історії тризуба до історії згаданої групи символів робить можливим знахідку в дальшому і якогось тіснішого зв'язку між ними.

У. З н а к и - р о д и ч і тризуба.

В первісному вигляді тризуб уявляє собою доволі примітивне знаряддя, яке зустрічається й у сучасних дикунів, зробленим з дерева. Виникнення цього знаряддя можливе ще в дометалевому періоді. Тризуб - знаряддя до рибальства і походить від свого безпосереднього предка - гарпуна. Таким чином виникнення тризуба треба пов"язувати з часами найбільшого розвитку рибальства в якості найважнішої форми господарства, що й маємо в неоліті. З появою та розвитком хліборобства, але не раніше його плужної форми, тобто часів бронзи, тризуб набуває значіння сільсько-господарчого знаряддя. Відтак виникають вили тройчасті, двозубі, пізніше й чотирьохзубі. Ще пізніше, на початку нової доби, тризуб, як і двозуб, набувають значіння ручної військової зброї. Ці знаряддя, в військовому ужитку, розвиваються, набувають різних форм та держаться на озброєнні аж до появи та розвитку огнепальної зброї. Ці знаряддя звемо "бойовим тризубом", тоді як попередній тип - "сільсько-господарчим тризубом", а перший - морським. Це є три основні типи тризуба. Крім того в часи римської імперії з"являється дворогі виделка до їжи / bifurca /. Ці ж виделка, в формі, що вживалася підчас варки м"яса, набували - великого розміру. В Середньовіччі з"являються удосконалені виделка з трьома зубцями.

Всі ці форми, що виникли з тризуба, з дальшим розвитком набувають, кожна собі, деякої специфіки що до форми, властивої кожному з тих родичів тризуба. Найбільш з родичів тризуба віддаляється в своєму розвитку та форма бойового тризуба, що зветься "angon", або "Glere." В цій формі тризуба бічні сті, в більшій або меньшій мірі, розгортаються назовні, аж до загину кінцями униз. Форма "angon" - одина з групи тризубів, яка набуває в європейському знаменництві надзвичайне розповсюдження, а разом з тим високу та складну стилізацію. Рис.89 дає бойову частину ручної зброї, що уявляє собою бойовий тризуб з відтятою однією бічною вістю. На рис.90 маємо ту зброю в повному вигляді, з держаком. Такого роду зброя була розповсюджена в Середньовіччі і давали різні форми кінцівки. Зброю цього типу уживали міщане та селяне в боротьбі з кінними, закутими в панцирі, лицарями. До групи цієї зброї належать і такі форми, як алебарда, франціска, рогатина /дворога/, протован та інші. Деяки з форм цієї зброї безумовно походять від тризуба і майже повністю зберегають його форму.

В и л а . Рис.91 дає перекрещені тройчасті вила. В виображенні в даному разі вил, немає сумніву завдяки вигнутої в одної площі форми робітничої частини. Рис.92 - перехрещені також очевидячки вила. На рис.93. - перехрещені вила, як то можна думати по вигину зубців та багатьох розпірках, що доходять трохи не до кінця. Але ж на рис. 39 маємо те саме знаряддя без вигину і з зазубнями. Кошовка в середині нічого не додає, та як може пасуватися так з тризубом, як і з вилами. Отже маємо тут, або скорше на рис.39, один з дуже численних випадків змішування ознак тризуба з вилами. Рис.94 дає декоративну форму знаряддя, яку доводиться віднести до вил завдяки призвищу

Gabler. Рис.95 - тризуб є знаряддя, перехрещене з лопатою дає підстави віднести його до вил. Рис.96. Реалістичне виображення знаряддя, яке по формі швидче відноситься до вил. Рис.97. - Сумнівне знаряддя, що по загальним пропорціям наближається до вил, а по довшій середній ості - до тризуба. Рис.98. - Сумнівне знаряддя. Короткі та широко розставлені ості роблять його більше подібним до вил. Рис.99 нам дає бойовий тризуб, в якому вже намітився перехід до ангону. Характерними рисами цієї переходової форми є виокруглена основа та розгорнуті надвір кінці бічних остей. Принципово це та ж сама зброя, що й на рис. 89-90, тільки востанніх зразках одну бічну вість підтято. Рис.100 дає знаряддя, що найбільш нагадує по своїх пропорціях - виделку. На рис.101 - чотирьохзубі, очевидячки, вили. Рис.102 - трійчасті вила, як то видно й з прізвища Gabel Рис.103 - також вила, судячи по загальній формі та пропорціям. Рис.104 перехрещені невиразні знаряддя з кошівкою в центрі, які можуть бути віднесені до вил по аналогії з рис.93. Рисунки 105, 106 та 107 дають невиразні або мішані форми. Рис.108 дає кінцівку очевидячки зброї близької до рис.99.

Рисунки 108 - 112 дають групу знарядь з 5 - 7 коничними зубцями. На рис.109 це знаряддя має короткий держак, на останніх - круглі держачки, на двох з дірками. Всі знаряддя, не дивлячись на значну модуляцію форми, пов"язуються також одним родом, до знамена до якого вони належать.

Д в о з у б и . Двозуби, як в реалістичному виображенні, так і в схематизованому уявляють найближчу аналогію тризубу з всіма його змінами, виключаючи хіба зазубні, яких на двозубах ніколи не буває. Серед двозубів панує тип робочої частини з округлою основою та розвернутими кінцями /Рис.рис.113, 115, 116, 119, 120, 123, 132, 133/. Здається нема сумніву в тому, що маємо в цих виображеннях бойову зброю. В цьому переконує нас тотожність цього типу з боєвим тризубом /на рис.99, 160, 161/, сполучення цього виду двозуба з стрілою на рис. 129, 131 та 127, а також і сама форма з розгорнутими кінцями, при якій це знаряддя не могло вживатися ні яко сільсько-господарські вила, ні яко виделка. Що до назви, то в німецькому знаменництві всі двозуби, звуться словом Habel , яко має значіння взагалі знаряддя з пістями або зубцями. У французькому знаменництві зустрічаємо дві назви "fourche" і "fourchette", але практично вони не різняться і не визначають точно функції знаряддя. В бойовому значінні вказаного вище типу двозуба переконує також рис.116, де двозуб, утверджений на хмарі, символізує владу, та рис.120, де в тому ж значінні двозуб знаходиться в руці, що висувається також з хмари. Отже маємо підстави бачити в цьому типі двозуба - середньовічну зброю, досить добре відому і з історії. На рис.125 маємо таку ж форму двозуба, але в даному разі його бойова частина поставлена на держаку. Той же загальний тип двозуба має своєрідну форму півмісяця, як от на рис.114, 126 та 134. Отже і в даному разі можна бачити зброю швидче, ніж господарчі вила або виделку. Рис.121 та 136 дають кінцівки двозуба трохи вигнуті в одній площі, що наближає їх до вил. Рис.118, 122 та 124 дають тип двозуба з простокутною основою та коротким держаком з кулястим закінченням. Основою цього виображення могли бути й виделки найстарішого типу. На рис.139 маємо схрещені двозуби з кінцями на один бік. Таки вила вживалися під час варки в великих казанах цілих баранів або частин худоби й ще, не дуже давно, їх можна було зустрінути у калмиків та на Кавказі. Рис.рис.135, 143, 144, 146 та 149 дають схематизацію двозуба в той самий спосіб, що ми бачили й в виображеннях тризуба. З них на рис. 135 бачимо виокруглену основу, на інших простокутну. На рис.145 та 147 бачимо схему двозуба, з якого кінці остей загнуто внутро, посередині - розпірка, до якої доходе стрижень. Як що загнуті кінці не уявляють декоратив ного моменту, то можуть мати значіння зазуб-

ніз. На рис.148 маємо схему з перехрещеними навскоси вістями. Цікаву схему бачимо на рис.150, де перехрещено, також навскоси, стріжень.Ця фігура має аналогію в київських двозубах, також з перехрещеним стріжнем.

З короткого перегляду зразків двозуба в европейському знаменництві бачимо, що тут панує вибраження двозуба - зброї, що вживалася в Середньовіччі найбільш піхотою в бою проти кінноти. Родинний зв'язок цього двозуба з тризубом - безсумнівний. Тризуб "морський", в своєму основному вигляді, вживався до рибальства. Ним били такий,порівнюючи малий, об"єкт, як рибу, через що те знаряддя мало класичних 3 вісті, а траплялися і з більшою кількістю. Принаймні на р.Донці я бачив рибальські ості, що мали по 4 й більш зубців. З початку Середньовіччя, з розвитком ручної зброї і перетворенням тризуба на знаряддя проти такого великого об"єкту як людина, більша кількість остей виявилася зайвою. Тоді тризуб для полекшення зброї, перетворюється на двозуб, шляхом відкидання однієї ості. Цікаву та переконуючу перехідну форму маємо на рис.рис. 89 та 90, де після дегенерації бічної вісті знаряддя в цілому ще зберегає форму тризуба. Але відкидання середньої вісті виявилося далеко практичнішим, яка форма й набуває загального вжитку в вигляді двозуба. Звичайно це не означає, що двозуб взагалі з"явився лише в Середньовіччі. Двозуб такий же престарий як і тризуб, але також як і тризуб, в залежності від соціально-економічних умов в ріжні часи та у ріжних народів, двозуб змінював свої функції, або зникав зовсім, з"являючися знова в інші часи та в нових умовах. Під час довгих перерв двозуб, як і тризуб, зберігалися лише в казках та символічних вибраженнях у поколінь, які вже забули практичне призначення цих знарядь, та надавали їм схематичної або декоративної форми,за якою тепер буває иноді нелегко відшукати первісну основу.

А н г о н , а б о т р и з у б б о й о в и й . Ця ручна зброя в французькому знаменництві зветься "angon ", в німецькому " Gleve " /від лат.слова gladius /, а в повному вигляді з держаком -Glevenstab. Однаково ж в французькому знаменництві концівка ангона, що часто змішується з трьома лілеями, зветься fleurdelise , в повному вигляді - baton fleurdelise . Скипетр з ангоном на вершку -Lilienzerpter. Ангон уявляє собою ручну зброю, що виникає та розвивається з тризуба. Як то ми казали, тризуб в повному вигляді не досить пристосований та зручний для бою великих людських мас. Тим то з початку середніх віків, з розвитком військового мистецтва та ручної зброї можемо побачити ріжноманітні зміни тризуба, в відшукуванні найдоцільніших форм Відтак у тризуба відпадає або крайня вість, або середня, після чого виникає двозуб, як то ми згадували. Іншим шляхом у тризуба починають бічні ості вигинатись назовні, як то бачимо на переходових формах на рис. 160, 28, 41, 9. Цю переходову форму маємо й серед модуляцій київського тризуба, особливо на печаткових перстенях. Але дальшого розвитку цієї форми серед українських тризубів не маємо. З дальшим переходом тризуба до ангона кінці бічних остей вигинаються ще більше і від того вже гублять свої функції колоття. Разом з тим їхні вигнуті боки перетворюються на леза, як от рис.161. З дальшим розвитком бічні ості відгибаються вже від самої основи. Виникає ангон, який одноразово коле, середньої вістю-списом, та ріже бічними вістями, що набувають форми кривих ножів, в формі гака. В такому вигляді,з невеликими відмінами та модуляціями, ангон набуває великого розповсюдження, яко зброя, що трималася аж до розвитку огнепальної зброї. Разом з тим ангон набуває надзвичайного розвитку в знаменництві, де він посідає мабуть перше місце серед всіх знаків. Так в Armorial General

I.Rietstap мають ангон не меньше 4 % всіх наведених знамен,що творять більш 5.000 зразків. З своїм розвитком ангон, в руці воєводи, стає ознакою військової влади, а далі і влади взагалі /скіпетр/. В вигляді символа влади, бачимо ангон в руках всяких можновладців та воєвід 15 - 18 ст.ст., тоді як ангон, яко зброя, давно вже вийшов з ужитку. Цілком тотожню історію можемо указати и на прикладі булави, яка з явилася яко зброя, що в енеоліті, з каменю, набуває ж найбільшого розповсюдження та розвитку в Середньовіччі. Тоді ж булава заходе до знаменництва. Зникає булаватак само з розвитком вогнепальної зброї. Але на портретах европейських можновладців та воєводів, що писалися до 18 ст., вона збереглася, як і в багатьох знаменах. А на дону булава, яко ознака влади отаманів, від Наказного до хуторських, держалася аж до 1920 р. В звязку з своїм символичним значенням військової влади, потім влади взагалі, ангон значно поширений в знаменах держав та ищих тітулованих домів. Серед бюргерських знамен його не зустрічаємо, як і в жатніх знаках. Може найбільш розповсюджений ангон в знаменах Франції, де він є знаменним знаком королівської дінастії Капетингів, а разом з тим заходе у всі знамена старофранцузьких провінцій / Angouleme, Soissons, Evreux, Etampes, Delarasche, Aubigny, Vendome, Artois, Alençon, Orleans, Anjou, Dauphin etc./ Разом з тим ангон дуже розповсюджений в знаменах Німеччини, Італії, Англії, Угорщини і Польщі. Такому розповсюдженню ангона в знаменництві, крім його символіки, сприяла його форма, що дає велику кількість модуляції та можливості їх стилізації. Аналогичне тому, як тризуб в своїх виображеннях вознаменництві змішується з виображеннями вил в такій мірі, що між ними зникає будь яка різниця, так виображення ангона вознаменництві часо переходять в "три лілеї" в такій мірі, що різницю між ними не можна розпізнати. Звідси вознаменництві таж плутанина назвами "три лілеї" та "ангон", як то було й з тризубом та вилами. Сполученняангона з трьома лілеями дає часом влучні та декоративні форми.

На рис.168 - реалістичне виображення звичайної кінцівки ангона. На рис.163 - та ж кінцівка в контурі. На рис.162 - гіпертрофірована форма з бічними вістями, одігнутими кінцями майже до держака. На рис.164 - колесо з 3-х ангонів. Рис. 165, 166 та 167 наводять модуляції кінцівки ангона. Рис.рис.169-179 дають зразки ангона в повному вигляді, з держаком. З них на рис.173 ангон має бойову частину з обох кінців. Такій же тип в схемі на рис.186. На рис. 177, 178 та 179 - ангон вже повністю перетворився на скіпетр. На рис. рис. 171, 172, 174 маємо звичайний бойовий ангон, тоді як на рис. рис. 169, 170 та 173 кінцівка ангону вже має декоративну основу, що ніби то повторює форму бойової частини вменьшому вигляді, з переходом середнього зубця в держак. Відси переходимо до надзвичайно розповсюдженої фігури кінцівки ангона, без держака, з декоративною обробкою основи та кільцем, що перетинає ангон посередині. Таки зразки бучимо на рис.рис.180, 189. З них типовим зразком є рис.182. На рис.188 контур ангона набуває складного декоративного вигляду. Ці стілізації ангона відбилися великим впливом на середньовічних дверних шпугах, що часто набували складного мистецького вигляду, і були досить відомі і на Україні. Таку ж складну стілізацію бачимо й на рис.189. На рис.187 типова кінцівка ангона, що наближається до декоративного виображення. Рис. 180 та 191 дають так звані "Glevenrad " - колеса в 8-ми ангонів,розташованих радіально по формі щита. На рис.192 - контур двох схрещених ангонів з короткими держаками. Ангон схрещений з тризубом зустрічали раніше, на рис.42. Рис.193 дає крайню форму стилізації кінцівки ангона, при якій вона майже губить подібність до свого першообразу. Рис.194 дає цікаву форму, високої стилізації ангона, при якій він наближається вже до декоративної квітки. Рис. рис. 200 - 20- на-

водять контури стілізованих кінцівок ангона на аланських золотих бляшках 3 - 4 ст.ст. н.д. З них бачимо на рис.200 - реалістичну форму ангона, а на 201 її складну стилізацію, в якій бічні ості закручуються вся всередину. Цією особливістю фігура генетично більш повязана з звичайним тризубом. На рис.203 - лінейна схема ангона, висічена на мармурі.

Рис.рис. 195 - 199 дають деякі форми "трьох лілей" та їх переходу до ангона. Три лілеї в реалістичному виображенні звуться в німецькому знаменництві - Gartenlilien Sternlilien , або Kaiserlilien. На рис.197 - три лілеї в примитивнішому та грубішому виображенні. На рис.198 три лілеї з трьома коріннями, геральдично стилізовані. На рис 195. три лілеї від одного стебла, мають замість квіток - ангони. Так само і на рис.196 три лілеї, від одного пня, що виходять з хмари, мають замість квіток- ангони, в виображення яких, і в багатьох інших випадках, переходять квітки лілей шляхом стилізації. На рис.199 - декоративна стилізація в контурі трьох лілей з одного стебла, квітки яких також ближчі до ангона.

Рис.204. дає своєрідну форму ангона, в його крайньому розвитку. Короткий оформлений держак та не здатна до практичного вжитку кінцівка, вказують на те, що це есть ангон - знак влади, своєрідна форма скіпетра. Німецькі націсти бачили в цій фігурі стилізоване виображення древне-саського жертовника, в якому середню вість вважали за язик полум"я. Але реальних підстав для цього тлумачення я не знайшов.

Рис. 205 виображає зброю, що виникла з ангона шляхом відкидання однієї бічної ості. Але від неї ще лишається шматочок основи, яко рудімент, що вказує на походження знаряддя. Аналогію ми бачили в рис. рис.89 та 90, де тим же шляхом відіймання бічної ості полекшується все знаряддя та набуває іншої форми. На рис.206 регенерування ость вже не лишила жадних слідів, від чого виникає вже нове знаряддя, що зветься багром.

/Продовження в наступному числі/.

-----:::::-----

Д-р В. СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ

З МИНУЛОГО НАШОЇ ШЛЯХТИ

/Докінчення[x]/ /

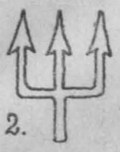
В цілях боротьби з впливами єзуїтів, православні відкривають свої школи. Так повстають братські школи і так поступово виникла систематична наукова освіта в Україні, що готовила борців на ниві національно-релігійного руху.

Представники тих родів, що держалися віри батьків, продовжували боронити свою мову, православіє й національні права.

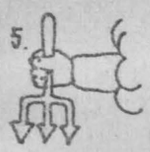
x/ Автор прохає виправити омилку, що трапилася з вини Редакції на стор. 10 ч.1 "Рід та Знамено". Треба: "був одружений з донькою кн.Льва II, сина Юрія Львовича", а написано "сина Юрія-Болеслава.

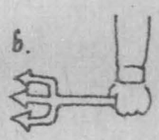

1. Gere (Dreizack)

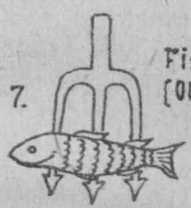

2. Ger (eisen)

3. V. Forsch (Preussen)

4. Henk (Preussen)

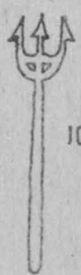

5. Stickel (Amsterdam)

6. Breuner (Burger)

7. Fischmeister (Oberösterreich)

8. Burghard (Hamburg)

9. Lipfel (Hamburg)

10. Heue (Bav.)

11. Hout (Luxemb.)

12. Krottendorf (Styrie)

13. Seemann

14. Bruggen (Baden)

15. Breuner (Burgerl.)

16. Arken (Cologne)

17 Streithorst (Preussen)

18 Streithorst (Preussen)

19 Streithorst (Preussen)

20 Gablenz (Pommern)

21. Gabelenz (Sachsen)

22. Gabelenz (Preussen)

23. Gabelentz

24. Gabelentz (Hessisch)

25. Hopfgarten (Preussen)

26. Hopfgarten (Schwarzburg)

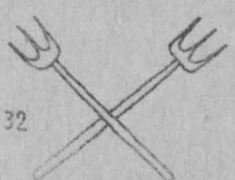

27. Hopfgarten Sachsisch)

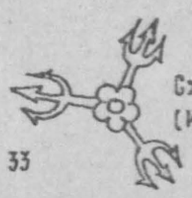

28. Hopfgarten (Lippescher)

29. Miltitz (Preussen)

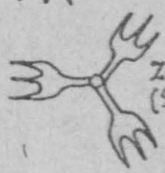

30. Hopfgarten (Hamburg)

31. Streithorst (Braunschw)

32

33 Czornberg (Kroatien)

34. Zornberg (Silesia)

35. Zornberg (Silesia)

36. Czornberg (Mähren)

37. Czornberg (Mähren)

38. Czornberg (Kroatien)

39.

40. Lutterot (Baden)

41. Lutterot (Baden)

42. Behaim de Wessenburg (Nürenberg)

43. Klingel (Ingolstadt)

44. Berekhofer (Autr.)

45. Kiehn (Strassburg)

46. Post (Utrecht)

47. Brouwer (Zel)

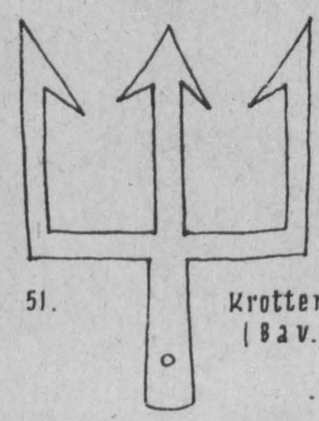
48. Brouwer (Dordrecht)

49. Mengolo (Venise)

50. Eben

51. Krottendorf (Bav.)

52. Gerlach (Burger)

53. Eglinger

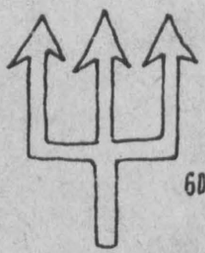
54. Bertnang (Wörtemb.)

55. Pfeffel (Burg.)

56. Brueggen

60. Ebnet

61. Eben

62. Достоевський

63. Heer

64. Паскевич

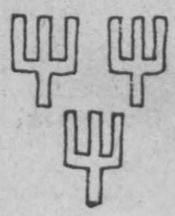
65. Habler

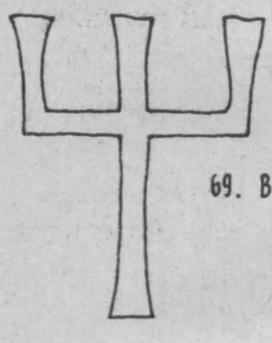
66. Fugger

67. Breuner (Burg)

68. Thurow (Anhalt)

69. Binder

70. Krottendorfen (Niederösterreich)

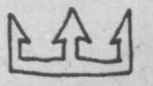
71. Kretzhmer (Bürger)

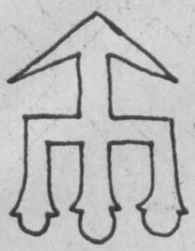

72. Reich (Bürger)

73. Ehlers.

74. Huege (Schlesien)

75. Leihelmair

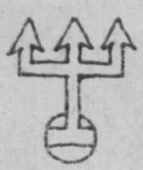

76. Stenn

76 a. Цеглина Десятинної Церкви.

77. Kramer

78. Krottendorf

79. Wehrkamp

80. Wehrkamp

81. Wehrkamp (Franct.)

82. Stytzing. (Branden.)

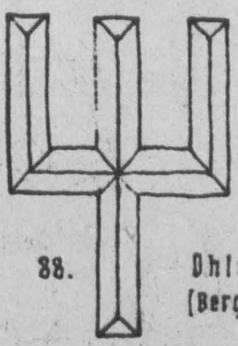

83. Підкарпаття

84. Підкарпаття

85. Підкарпаття

86. Eimers

87. Bischof

88. Ohle (Berg

89. Raab

90. Berner de Gottenradt (Brunswick, Preussen)

91. Salza (Sachs.)

92. Christian (Burger)

93. Ruther.

94. Gabler (Burger)

95. Aurbach (Mühlhausen)

96. Lohmichen. (Sachs.)

97. Bietko.

98. Glotzner (Burger.)

99. Massingh (Brab.)

100. Bakker (Schiedam)

101. Brouwer (Guldre)

102. Gabel (Sachs.)

103. Bohusch (Boheme)

104. Walleran (Zeil)

105. Wyntges (Zwalle)

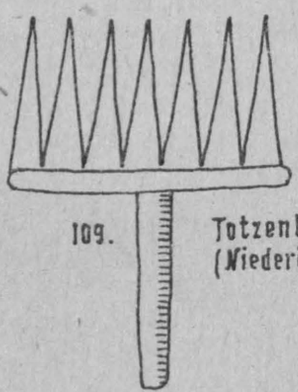
106. Ferber (Meklenburg)

107. Lendemeter (Rotterdam)

108. Methnitz (Carinthie)

109. Totzenbach (Niederösterreich)

110. 111. 112. Totzenbach (Niederösterreich)

113. Kotounsky v. Stolzenheim (Möhren)

114. Haun (N. Österreich)

115. Gobelkofen (Ob. Österreich)

116.

117. Gärz (Salzburg)

118. Schwarzburg

119. Schwarzburg

120. Kinckius (Preussen)

121. Getzeldorf.

122. Schwarzburg

123. Ferber (Preussen)

124. Gabelentz Preussen

125. Schadner (N. Österreich)

126. Ramsdor

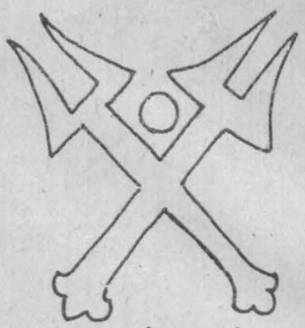
127. Öry Ungarn

128. Kaver (Bayer)

129. Singer

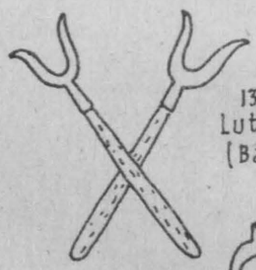
130 Mus.

131. Bolen

132. Lequede (Preussen)

133. Lutteroth (Baden)

134. Balch (Brandenburg)

135. Gölnitz (Preussen)

136. Wrampe (Sachsen)

137. Gabelkoven (Möhren)

138. Kalkrenth (Preussen)

139. Kalkrenth (Möhren)

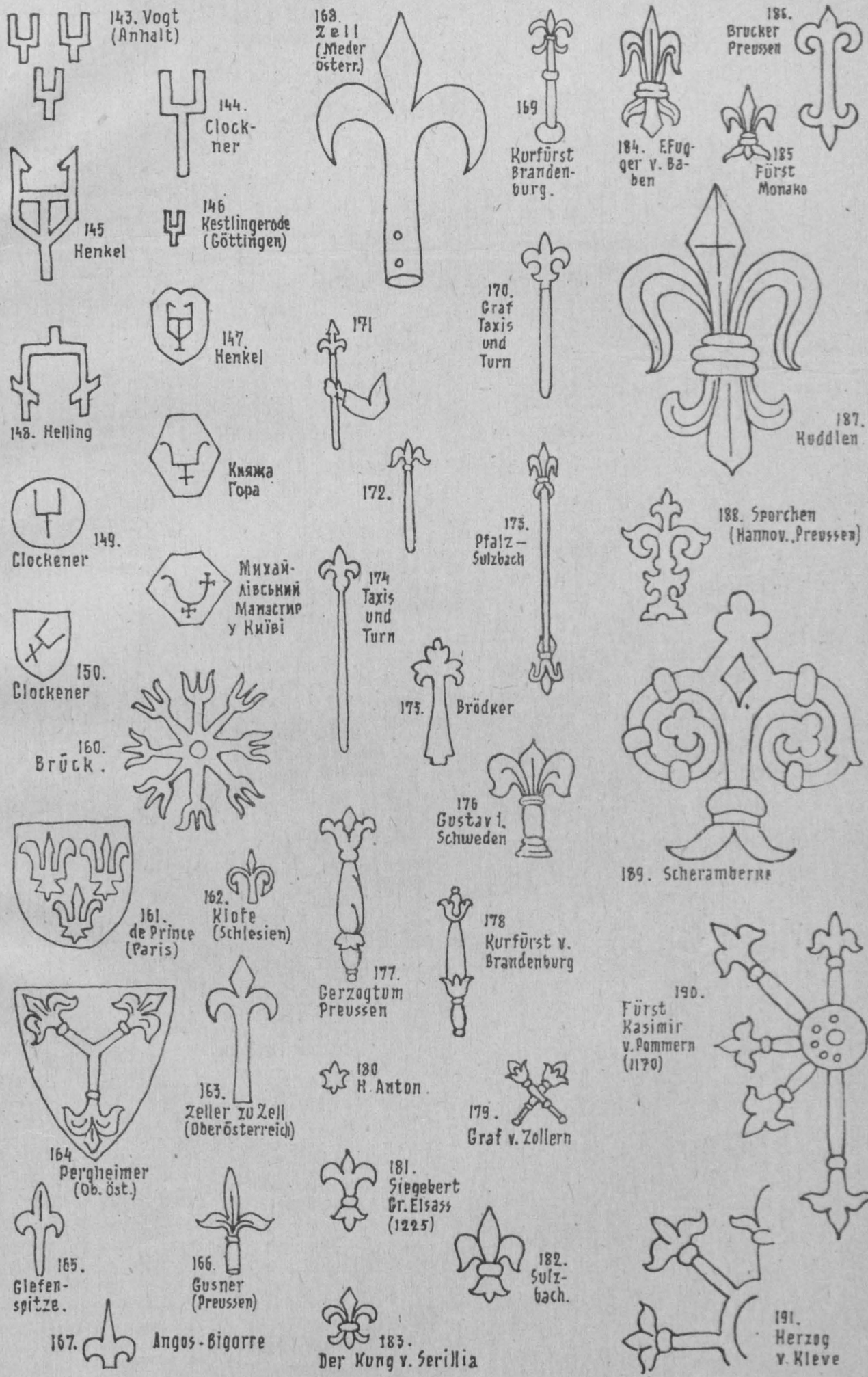
141.

140. Habihafin (Kraina)

142. Kalkreuth (Preussen)

143. Vogt (Anhalt)
144. Clock-ner
145 Henkel
146 Kestlingerode (Göttingen)
147. Henkel
148. Helling
Княжа Гора
149. Clockener
Михайлівський Манастир у Київі
150. Clockener
160. Brück.
161. de Prince (Paris)
162. Klofe (Schlesien)
163. Zeller zu Zell (Oberösterreich)
164 Pergheimer (Ob. öst.)
165. Glefen-spitze.
166. Gusner (Preussen)
167. Angos-Bigorre
168. Zell (Meder österr.)
169 Kurfürst Brandenburg.
170. Graf Taxis und Turn
171
172.
173. Pfalz-Sulzbach
174 Taxis und Turn
175. Brödker
176 Gustav I. Schweden
177. Gerzogtum Preussen
178 Kurfürst v. Brandenburg
179. Graf v. Zollern
180 H. Anton.
181. Siegebert Gr. Elsass (1225)
182. Sulz-bach.
183. Der Kung v. Serillia
184. E.Fug-ger v. Ba-ben
185 Fürst Monako
186. Brucker Preussen
187. Kuddlen
188. Sporchen (Hannov. Preussen)
189. Scheramberne
190. Fürst Kasimir v. Pommern (1170)
191. Herzog v. Kleve

192. Ol (1336.)

193. Grzycki (Polen)

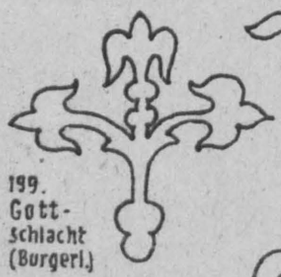

194.

195. Diederichs (Preussen)

196. Bagossi (Siebenburgen)

197. Anhang (ob. Öster.)

198. Markgraf v. Vohburg

199. Gott-schlacht (Burgerl.)

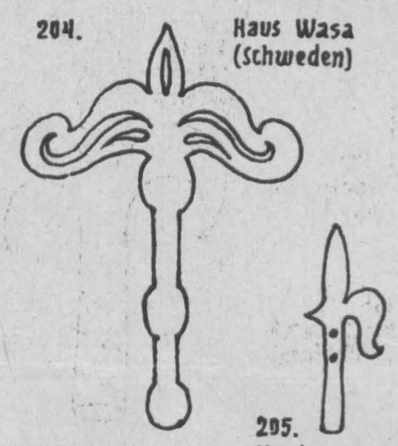

200.

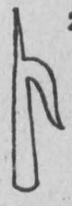

201

202

203

204. Haus Wasa (Schweden)

205. Hack

206. Rasecki v. Mirov (Böhmen)

207. Radwan (Polen)

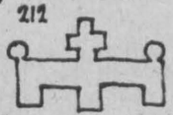

208. Grodecki (Schlesien)

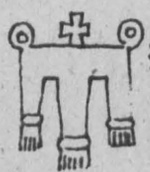

209. Paskiewicz (Polen)

210. Swisczewski (Polen)

211. Montfort (Salzburg)

213 Gammerstein (Oldenburg)

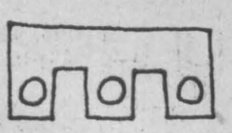

212

214 Schima-nowicz (Pr.)

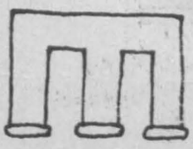

215. Pelkowski.

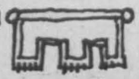

200a. Начільник у формі ангела на „готській" короні з Пантикапея

200b. Звичайна форма зубців на коронах середньовіччя.

216.

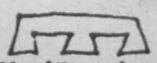

217. Brandys (Polen)

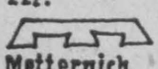

218. Mannel (Burg.)

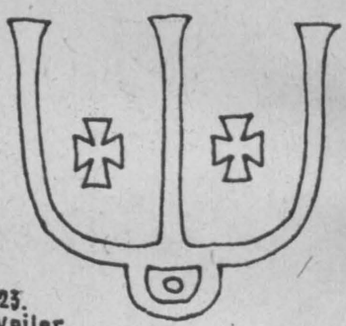

219. Kmita (Polen)

219a. Eberhard (Schlesien)

220 Eberhard (Preussen)

221. Allamonte (Luxemburg)

222. Metternich (Schlesien)

223. Weiler

224. 225 226
Die Man-Rune

227 Eluhs 227a 230.

229.

230 Heinz (Ravens-beuren

1. 2. 3. 4. 5. 6.

ТРИЗУБИ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО
1. НА ПЛИТЦІ З КНЯЖОЇ ПАЛАТИ В КИЇВІ
2 І 3. НА ЦЕГЛІ ДЕСЯТИННОЇ ЦЕРКВИ
4,5,6. НА ГРОШАХ.

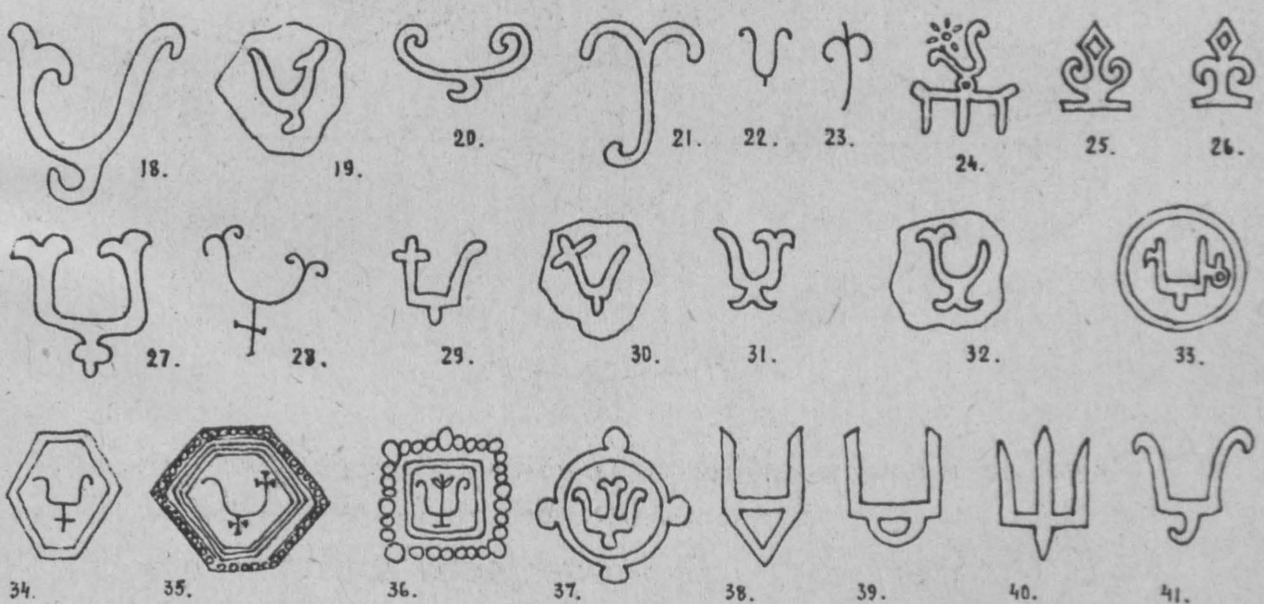
7. 8. 9. 10. 11.

ДАРМОВІСИ: 7, 8, 9, 10 - КИЇВ, 11 - НОВГОРОД, РЮРИКОВЕ ГОРОДИЩЕ.

12. 13. 14. 15. 16. 17.

12. БЛЯХА ДО ПАСА З ПРИЛАДОЖЖЯ 13. МОНЕТА ЯРОСЛАВА (ГЕОРГІЯ) ВОЛОДИМИРОВИЧА 14. КЛЕЙНО НА ДНИЩІ МАКІТЕР - ГОЛОСНИКІВ СВ. СОФІЇ. 15. ВОЛОДИМИР (ВАСИЛЬ) ВСЕВОЛОДОВИЧ. 16. ІЗЯСЛАВ (ДМИТРО) ЯРОСЛАВОВИЧ (МОНЕТА) 17. СВЯТОПОЛК (МИХАЙЛО) ІЗЯСЛАВОВИЧ (МОНЕТА)

18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26.

27. 28. 29. 30. 31. 32. 33.

34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41.

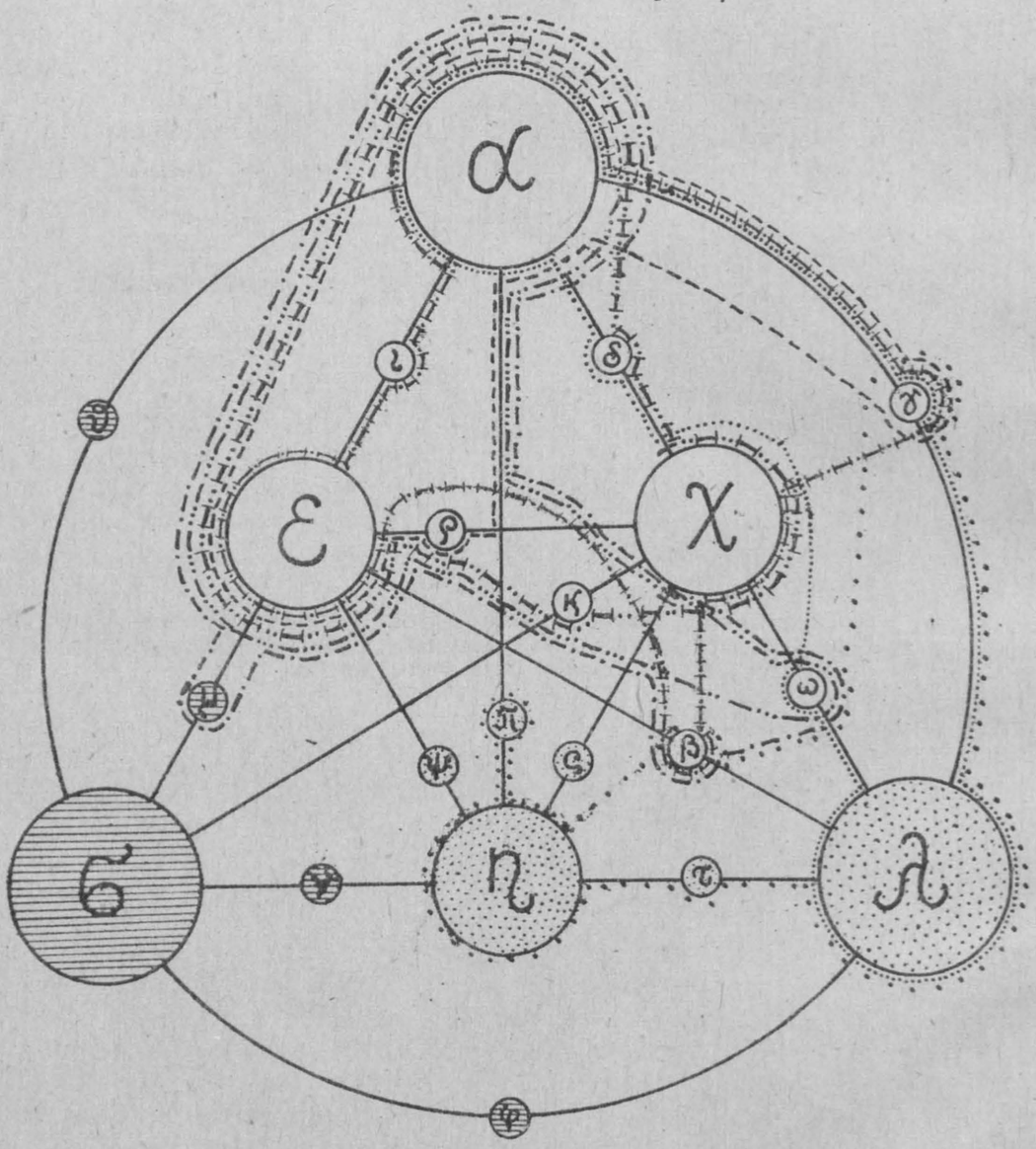
18.-19. АНДРІЙ ЮРОВИЧ БОГОЛЮБСЬКИЙ
20,21,22,23. АЛАНСЬКІ ТАМГИ НА МАРМУРОВІЙ ПЛАЩЦІ В РОСТОВСЬКОМУ Н/Д. МУЗЕЇ.
24. ЗНАК НА УЗДІ З КЕРЧА.
25-26. САРМАТСЬКІ ЗОЛОТІ БЛЯШКИ (ТРИЗУБ ТА АНГОН)
27-28. ВСЕВОЛОД (АНДРІЙ) ЯРОСЛАВОВИЧ
29-30. ВСЕВОЛОД (КИРИЛО) ОЛЬГОВИЧ
31-32. ОЛЕГ (МИХАЙЛО) СВЯТОСЛАВОВИЧ
33. КИЇВ
34. КНЯЖА ГОРА
35. МИХАЙЛОВСЬКИЙ МАНАСТИР, КИЇВ. КАБЛУЧКА
36. СВЯТЕ ОЗЕРО, БІЛЯ ЧЕРНИГОВА
37. КНЯЖИЙ ДВІР, КИЇВ. ПЕРСТЕНЬ
38 - 39 СХЕМИ - ОСНОВИ ТРИЗУБА
40. ОСНОВА ТРИЗУБА
41 ОСНОВА КРИВОГО ТРИЗУБА.

Діаграма

Гіпотетичного укладу взаємовідносин расових компонент людства.

(На підставі теорії біологічної тройдільности - Кювіе, Бернштайн, Росінський).

Расові складники: Білі в полях білих
Жовті в полях крапкованих
Чорні в полях пружкованих

Расові складники українського національного расово-комплексного типу в забарвленому полі: Н·Н·Н·Н·Н·Н

I Первісні раси:
α - Нордична
λ - Лапоноїдна
б - Нігрицька

II Мішані раси першого ряду:
χ - Арменоїдальна
ε - Середземноморська
η - Арктична

III Мішані раси другого ряду:
δ - Динарська
ι - Північно-Західня
γ - Субнордична
ω - Альпейська
ϑ - Літоральна
κ - Орієнтальна
β - Сублапоноїдальна
μ - Медітерраноїдальна
τ - Центрально-Азіатична
ς - Пацифічна
Π - Палеоазіатична
ψ - Палеоамериканська
φ - Австралоафриканська
Ν - Негроїдальна
Θ - Австралоїдна

До 1589 р. стояло в правилах любельського трибуналу, до котрого відносилися воєвідства Волинське та Брацлавське, що писарі земські цих воєвідств мусять мати окремі книги й всі діла в тих книгах вести письмом руським, а також всі діла в руській мові видавати. Значно пізніше, в 1638 р., на конвокаційнім соймі в Варшаві рішалася справа руської шляхти, котра бажала мати, як і до цього часу, всі привілеї, листи, мандати та всі другі справи київського, волинського і брацлавського воєвідств писані руською мовою. Тих саме повторює волинська шляхта на своїому соймику в 1638 р. Це все доказує, що і через 80 років після люблинської унії шляхта наша не згубила в своїй масі почуття своєї окремішности.

Князем Острозьким була заснована Острозька Академія, котра стала на чолі православних сил. Ця Академія мала свою друкарню. Такі ж друкарні були в Заблудові у кн. Ходкевича, та на білорусько-українському пограничу, у кн. Юрія Сангушка.

В 1580 р. виходить в Острозі з друку знаменита Біблія слов"янською мовою. Це видання є тісно зв"язане з ім"ям Герасима Смотрицького, подільського шляхтича, одного з перших членів Острозької академії, нашого першого літератора й публіциста.

В Галичині дуже велику ролю в обороні православія грало львівське міщанство. В 1573 р. була там відкрита друкарня, а львівське братство стало центром культурно-національної думки.

В цій культурній праці наша вища шляхта підтримувала дуже тісний звязок з міщанами львівськими, віленськими та луцькими.

Трохи пізніше дійшло до співпраці між правосл. українськими й білоруськими панами та протестантами з метою оборони своїх вір.

В результаті, після сандомірського з"їзду, в котрім взяли участь делегати шляхти волинської, київської, брацлавської, подільської та з"їзду люблинського, де були також і делегати братств, православним були зроблені уступки, що мало велике моральне значіння.

В 1615 році жінка маршала мозирського Стефана Лозки, Гальшка Гулевичівна, записала фундацію в Київі на свій тамошній двір і маєток "тим тільки, котрі в православному благочестії, східній церкві в послушенстві і благословенстві св. Патріярха Константинопольського невозмінно тривають". На цих добрах мали повстати релігійні і просвітні інституції. Так зародилася будуча Київсько-Могилянська Академія, котра стала розсадником теології та літературної освіти.

В ту добу козаччина вже стала сильним фактором за гетьманування Петра Конашевича-Сагайдачного.

Організатором перших козацьких відділів на початку XVI ст. був шляхтич старого роду Остап Дашкович, староста Черкаський, та Предслав Лянцкоронський, староста Хмельницький. Вже в середині XVI ст. ми бачили на чолі козаків таких представників старої знаті, як: славний кн. Дмитро Вишневецький, князі Ружинські, Самійло Зборовський і багато менш видатних шляхтичів.

В першій половині XVII ст. Україна збірає свої сили, церква православна кріпне під захистом козаків. В 1620 році Патріярхом Теофаном була відновлена українська православна ерархія. і посвячено в Київі владик. Це викликало велике обурення в Польщі.

Козаки, що носили в собі дух військовости, стали носіями всіх лицарських чеснот і не даром Богдан Хмельницький міг висловитися, що козаки за рівних лицарству й паном себе вважають. Коли він підняв повстання проти Польші, велика частина православної шляхти, а між ними чимало й окатоличеної шляхти, що між козаками духу козацького набралися, взяла участь в боротьбі. Рахується, що козакуючих шляхтичів було від 6 - 7 тисяч, число дуже велике для тієї доби.

Хто з українців не був за полк. Федоровича-Богуна, Станислава

Мрозовицького /Морозенка/, вихованця краківського та падуанського університетів, Станислава Кричевського, що покрив себе славою під Лоєвим?

Волинський шляхтич полковник Григор Гуляницький і 20 других Гуляницьких, сотник житомирський Соколовський, Аксак, Боховитин, Гулевич, Ярмолинський, Виговський, Мазепа, Скоропадський, Немиричі, Солтан, Тишкевич, Гоголь і тисячі других добували Україні "през шаблю" її права.

Здійснялися мрії київського католицького епископа Верещинського, що походив з незадовго перед тим спольщеної української шляхти на Холмщині. Ще на прикінці XVI ст. він плянував створити Козацьку державу у васальній залежности від Польщі.

Життя й обставини змінили його мрії, але стремління до своєї власної держави втілювалося в дійсність, а вірними і освіченими помічниками старому гетьману Богдану були й сини української шляхти.

Ця наша шляхта, що ще зберегала в собі традиції Київської держави, зв"язала їх з новою провідною верствою України козацьким панством, в котре потім і сама в великій мірі влилася.

-----:::::-----

Д-р М.АНДРУСЯК

ДО СТАТТІ "З МИНУЛОГО НАШОЇ ШЛЯХТИ"

В статті "З минулого нашої шляхти" надруковано помилково, що "в 1340 р. Волинь підпала під кн. Литовського Любарта, що був одружений з донькою князя Льва II, с и н а /?/ /підкреслення моє. - М.А./ Юрія-Болеслава".

Основною помилкою є називання галицького князя Льва II Юрієвича /1315-23/ сином його наслідника князя Болеслава-Юрія II Тройденовича /1323-40/.

В дальшому проблема одруження пізнішого волинського князя Дмитра-Любарта Гедеминовича досі в історичній літературі спірна. Одні історики вважають його зятем Льва II чи Андрія I Юрієвича, дехто зятем Болеслава Юрія II. Автор цих рядків у своїй розвідці "Останні Романовичі - нащадки Мстислава й Романа Данилович" висуває здогад, що Дмитро-Любарт був одружений або з донькою Володимира Даниловича, внука Мстислава, або з донькою Дмитра Василькевича, внука Романа, якого нащадками були пізніші волинські князі.

-----:::::-----

Проф.д-р Б. КРУПНИЦЬКИЙ

БІОГРАФІЧНЕ ПРО РІД ОРЛИКІВ

Пилип Орлик народився 11 жовтня ст.ст. 1672 р. у селі Кошуті Ошмянського повіту на Віленщині. Помер 24 травня ст.ст. 1742 р. в Бендерах.

Одружився 23 листопада ст.ст. 1698 р. з Анною Герцик, дочкою полтавського полковника Павла Герцика.

Анна Орлик проживала, по виїзді гетьмана в Туреччину /1722-1742/, спочатку в Кракові, а пізніше в Східній Галичині - в Станиславові, де маємо відомости про неї ще в 1750-56 р.р. Коли померла, невідомо.

6 листопада ст.ст. 1699 р. народилася старша донька Гетьмана, Анастасія, в Полтаві. В 1723 р. Анастасія вийшла заміж за генерала графа Штенфліхта, від якого мала двох синів: Карла-Густава, що мав ім'я по Карлу XII, і Пилипа - по Гетьманові. В 50-х рр. XVIII ст. Пилип Штенфліхт був старшиною в регіменті свого дядька Григора Орлика та часто їздив у Стокгольм з доручення дядька в козацьких справах. Одружився він з дочкою шведського сенатора Ферзена і, як твердить Борщак, що нині в Швеції живуть його нащадки.

Анастасія Штенфліхт, уроджена Орлик, померла в Кілі в 1728 р. Тоді генерал граф Ян Штенфліхт, її чоловік, одружився вдруге з її молодшою сестрою, Варварою /Басею/ Орлик. Коли саме, точно невідомо й можливо в 1732 р.

Варвара /Бася/ Орлик народилася 7 жовтня ст.ст. 1707 р. Її хресними батьками були Мазепа і Анна Сбидовська. Це була з черги четвер та дитина Орликів. Коли померла, невідомо.

Другою дитиною був старший син Григор Орлик, що народився 21 листопада ст.ст. 1702 р. /в Батурині/. Приймали його до хреста гетьман Мазепа і Любов Кочубіївна. Помічник батька, дипломат, військовий, граф і генерал-поручник Людовика XV, Григор Орлик одружився в 1747 р. з Оленою маркизою Дентевіль з старого французького роду. Дітей у них не було.

Приймаючи участь в семилітній війні в французькій армії, граф Григор Орлик помер від рани під Бергеном 2 листопада /якого стиля не знаю/ 1759 р. Його дружина, що була придворною дамою, померла в Парижі в 1776 р.

Другим сином Орлика був Михайло, що народився 29 липня ст.ст. 1704 р. в Батурині /знову Мазепа хресним батьком/. Помер в Салониках, де був разом з батьком і ділив його вигнання. В Діярії П.Орлика зазначено точно, коли. А на жаль не маю під руками і можу тільки сказати, що в першій половині 20-х років XVIII ст.

Син Яків народився в Бендерах 23 жовтня ст.ст. 1711 р., помер в 1741 р. у Вроцлаві в єзуїтському манастирі, де переховувалися сини Орлика /за виключенням Григора/ в критичні часи пошукувань московських агентів за родиною гетьмана. /Хресний батько сам Карло XII, шведський король/.

Дочка Марта народилася в Бендерах 5 червня ст.ст. 1713 р., вийшла заміж за Дзержановського.

Марія-Ганна народилася в Рюгені 19 жовтня ст.ст. 1715 р. Можливо, що вона залишалася при матері.

Ближчих відомостей про Марту і Марію-Ганну Орликів не маємо.

Нарешті остання дитина Орликів, Катерина, народилася в Христіянштадті 5 листопада ст.ст. 1718 р., померла в 1719 р.

Орлики були чеського походження, з старої баронської фамілії, дуже розповсюдженій в самій Чехії, в Моравії і на Шлеську.

Відомо, що дві лінії їх виемігрували. Одна виемігрувала в Польщу в часи гуситської революції і прийняла до родового імени ще назву "де Лазіска". Галузь цієї лінії перенеслася на Литву, і з неї безпосередньо походив будучий український гетьман П.Орлик.

Друга лінія, протестанська, виемігрувала, правдоподібно, після подій 1620 р. в Пруссію і тут увійшла з часом у склад німецької аристократії, зберігши свою стару назву "фон Орлік".

---oOo---

Література:

БАРВІНСЬКИЙ Б. - "До побуту Ганни Орлик в Станиславові", Ювіл.Збір.на пошану М.Грушевського, Київ 1928.

БОРЩУК І. - "Orlikiana ", Хліборобська Україна, Відень 1922-1923, збір.УП і УШ.

БОРЩУК І. - "Великий Мазепинець Григор Орлик, генерал-поручник Людовика ХУ /1742-1759/", Львів 1932.

"Діярій гетьмана Пилипа Орлика" /опрац. ЯН ІЗ ТОКАР ТОКАРЖЕВСЬКИЙ-КАРАШЕВИЧ/, Праці Українськ.Науков.Інст., Варшава 1936, т.ХУП.

HERMANN FREIHERR von LGLOFFSTEIN.- "Kaiser Wilhelm I und Leopold fon Orlick", Berlin 1904.

"Grosses Universal - Lexikon aller Wissenschaften und Künste, welche bishero durch menschlichen verstand und Witz erfanden worden". Leipzig und Halle 1740, Bd. 25, S. 1953/Orlik/

КРУПНИЦЬКИЙ Б. "Гетьман Пилип Орлик /1672-1742/. Огляд його політичної діяльности". Праці Українськ.Науков.Інституту, Варшава 1938, т.42.

КРУПНИЦЬКИЙ Б. "З життя першої української еміграції". Прага 1940. Видання Українськ. Історичн.-Філолог. Товариства в Празі.

ОГІЄНКО І. "Варшавська збірка про Орлика", Записки Чина Св. Василія Вел., Львів 1935, т.УІ, вип.1 - 2.

---:::---

Р.П.

РІД КНЯЗІВ РЕЙСів.

/З матеріялів, що подав проф.д-р М. Міллер/.

В Німеччині є княжий рід Рейсів. Він вважає себе руського походження й прізвище своє пояснює - рус, русин.

Готський альманах, останнього видання, подає цікаві для нас матеріяли про цей рід. Виявляється, що князі Рейси це потомки по жіночій лінії короля Данила Романовича, а саме:

Король ДАНИЛО Романович Галицький /упок. 1264 р./

СОФІЯ. Віддалася за графа фон Шварцбург

ЮТТА графіня фон Шварцбург

Ютта в 1230 р. віддалася за Гайнріха фон Вайда, графа фон Пляуен, /Пляуен в ті часи ще був на слов"янській території, цілковито не германізованій/, який по своїй дружині та тещі й одержав прізвище "Дер. Ройс", тобто Рус або Русин. У його потомстві персональне прізвище "Ройс" повертається на родове.

Від початку й до 1945 р. рід Ройс живе в Тюрінгії, де розгалужується на дві лінії - старших та молодших. Кожна мала свою резиденцію. В 18 стол. Ройси дістають княжу гідність.

Цей розгалужений рід пов"язаний з багатьма европейськими королівськими домами. Так в 19 стол. Гермінє Ройс була другою жінкою імператора Вільгельма II. Елеонора Ройс була другою жінкою короля Фердінанда Болгарського. Одна Р.йс була за російським вел.кн. Володимиром. Від неї всі Володимировичи - Борис, Кирил і другі, що були наступниками московського престолу.

Старша галузь Ройс мала резіденцію і замок в м.Цейтц, молодша в Гері та Кестрітц. Обидва ці міста Цайтц та Гера лежать на р.Ельстер,що впливає в Заале, а остання в Ельбу. На тій же річці Ельстер, трохи на південь лежить і місто Пляуен, з якого й походить перший Ройс і в якому ще 200 літ тому назад панувала слав"янська мова.

На північ від Гери досі зберегається замок надзвичайної краси Шварцберг, в якому жила Ютта, донька Софії Даниловни.

З князів Ройс старша галузь вимерла після I світової війни, не маючи чоловічого покоління. Молодша, Гера, має одного підстаркуватого й бездітного. А ще молодша галузь, Кестрітц, має багато чоловіків й досить численна. З наступом большевиків Ройси втекли з Тюрингії, здається, до північної Баварії.

За рід Ройс в Німеччині є ціла література, лише ми, українці, нічого не знаємо про потомків своїх великих людей.

-----:::::-----

Б.Я.

ДО ІСТОРІЇ РОДУ ДРАГОМАНОВИХ

Нижче наведений документ подаємо в копії, що в свій час була зроблена одним з полтавських дослідників в архіві Полтавського Дворянського Депутатського Зібрання.

Документ цей наводить низку невідомих даних і дат з історії роду Драгоманових і біографічних фактів з життєпису Степана Драгоманова, війта переяславського магістрату.

Через то, що полтавські архіви майже цілковито знищені, публікація цієї приватної копії, хоч і не звіреної нами з оригіналом, все ж придасться не тільки родознавцям, а й біографам Михайла Драгоманова, бо подавець цього документу Аким Драгоманов приходиться дідом знаменитому історикові і політичному діячеві. Найбільше відомостей про рід Драгоманових знаходиться в спогадах О.Косач /Олени Пчілки, в "Україні" 1926 № 2-3.

Подано 1784 года іюня 17 дня.

В Комиссію о разборѣ дворянства Черниговской губерніи.

Доказательство войскового товарища Акима Степановича сына Драгоманова о дворянском его достоинствѣ.

Род его Драгоманова, сколько по неоспоримым доказательствам есть

известно, происходит из шляхетства греческой нації, ибо отец его Стефан Юріев сын Драгоманов, по шляхетской природе своей, как с представляемых у сего в подлиннике письменных видов видеть можно, и 1728 года в бывшем Переяславском полку чрез двадцать пять лет служил в чине значкового товарища, а потом в награжденіе толь долговременной в разных военных походах продолжительной службы, в 1755 годе от бывшей генеральной военной канцелярії определен первее к правленію ва войта в магистрате переяславском, а потом в 1756 годе и действительно произведен чин настоящего войта Магистрата переяславского, в котором чине в 1768 в годе и умре; поелику же сей чин по содержанію отменен бывших малороссійских чинов и правительств был почетный, то потому он, Драгоманов, как чиновничей сын, малороссійскою коллегіею произведен войсковым канцеляристом в 766 годе, а наконец за добропорядочное и усердное в том званію продолженіе службы произведен в настоящій чин войскового товарища. В доказательство изложенного представляет он, Драгоманов, в оригинале гетманскій 1757, августа 23 и бывшей генеральной войсковой канцелярії 755, октября 13, 756 года, генваря 26 чисел данные... его на те чина и службу его с вышепоказаннаго 1728 года из прилагающія ордера, о которых поелику неоспоримо доказывается, что род его, Драгоманова, по шляхетном отце его состоянії и чинам, восходит действительно до ста лет, то, в разсужденіи того, и просит он, Драгоманов, во исполненіе в высочайшей грамоте о дворянстве правил, рассмотренія о внесеніи его с женою и сыновьями І в а н о м, А л е к с е е м, и дочерьми Е л е н о ю и П а р а с к о в і е ю в надлежащую по роду дворянства часть родословной книги по Черниговской губерніи. На чин же его Драгоманова, прилагается патент сентября 30-го 1783 года, также, что он по жене его, дочере умершаго полкового Гадячскаго судьи дочере Анне имеет во владеніи надвижимое именіе и подданных людей уезда Гадячскаго в селе Монастырских Будищах и уезда Лохвицкаго в селе Сергеевке, там же при хуторе состоящем у Меликах его, называемых Колодяхнянскаго, о том выпись из бывшаго земскаго повета Гадячскаго суда 777 года, сентября 16 дня, выданному, у сего ж прилагается; каков же в роде его, Драгоманова, с давних времен употребляется предковскій герб, с одного образец при сем включается. Войсковый товарищ Яким Драгоманов 1784 года, іюня 13 дня.

---:::---

Д-р В. СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ

ІСТОРИЧНА ДОЛЯ УРКАЇНСЬКОГО БОЯРСТВА

За княжої доби нашої історії державне життя концентрувалося в руках князів і дружин, що були при них. Дружинники служили князям по вільному договору й доки були договором обов"язані служили віддано, користаючи з права відмовити договір, або перейти служити іншому князеві. Князі розуміли свою залежність від дружин і дбали про її вдоволення, а бойові небезпеки і веселі пирування скріпляли їх взаємний звязок.

Державні і адміністративні справи князі не рішали самі, а радилися з старшою дружиною, мужами досвідченими і авторітетними. Не був князь самостійним і в рішеннях воєнних, бо дружина могла відмовити.

послух: "О себе вси княже замиоліли, а нъ̀дом по тебе,ми того не ведали".

Старші дружинники князівсько-дружинного устрою звалися боярами.

В XII і XIII ст. значна частина таких дружинників сідає на землю і в цих віках вторитьсяя земельна боярська арістократія. Нерідко дістають вони від князів села "в державу". Бояре були княжими урядовцями, начальниками більших округів, мали в своїх руках адміністративну і екзекутивну владу. У видатніших і заможніших з них були свої дружини "отроків". Наприклад боярин Свінельд мав таку гарну дружину, що їй заздрили навіть дружинники самого вел.князя.

Гарна дружина була і у боярина Ратібора.

Підчас війни бояри брали участь в поході з своїм князем,а який з них мав отроків, або дружини, поспільвав ними княже військо.

Галицькі бояре, що відзначалися своїм можновладством і пихою приводили своїм князям цілі полки.

Треба підкреслити, що крім духовенства князі і їх дружини були довший час головними носіями християнства, бо воно повільно проникало в нарід, який ще сотні літ жив в старій вірі і звичаях, аж поки християнство не стало рідною йому вірою.

Поняття чести і вартости роду стояли в ті часи дуже високі і випадки,коли худородні бояре видвигалися на перші місця,траплялися рідко. Між великими і дрібними боярами завжди була дуже велика соціяльна просторонь,якаяе зникла за цілий час існування боярства як верстви.

В середині XIV ст. литовці внесли в визволені від татарів країни свої порядки феодального характеру і при вел.кн.Ольгерді землі були розділені в володіння на ленних правах князьям литовським і руським та значнішим боярам.

Кожний литовський князь був для своєї области не тільки владою політично-державною, як намісник литовський, але і владою военною, бо стояв на чолі оборони землі від ворогів. Крім того, володіючи селами і містами, був він для населення і дідичем-можновладцем.

Являючися по суті верствою служилою, бояре згубили в нових умовах своє було значіння, а володіючи землею несли не легкі военні обов"язки супроти держави. Цікавим є, що стара традиція права служити вільно якому господареві хочеш, довго жила і ним користалися. Напр.в 1503 р. Остап Дашкович, що пізніше був старостою канівським та черкаським, а мав заслужену славу хороброго і хитрого воїна, перейшов часово на службу до Москви. Розгніваний король польський потребував його видачі, але Москва відмовила, бо Дашкович, як муж "мітний", себто значний, мав право по старимтрадиціям служити кому хоче. Цім правом користався і кн.Дмитро Вишневецький, який також переходив на службу до Москви, а в 1558 році разом з московським військом виступає проти татарів.

Бідніші бояре, як "пухні", або "панцерні", несли обов"язки служби підводової та военної, ще дрібніші становилися звичайними слугами панськими,старостинськими, або замковими. Значна частина, не маючи що робити, просто бідувала. В XIV-XV ст. соціяльна різниця між дрібними боярами і селянами мало помітна, вона існувала більше в їх обов"язках, диктованих державою.

Дрібне боярство, несучі дуже тяжкі военні тягари, до привилейованої верстви не належало. Навіть в часи панування вел.кн.Витовта селянинові вилося вільніше ніж бояротву.

Лише в XVI ст. шляхетська верства стала різко окремим тілом, але в головній своїй масі дрібне боярство в гербовну шляхту не влилося. Пізніше цей елемент охоче пішов в козацькі ряди і відіграв там значну роль.

З змісту одної грамоти, якою король Жигимонт старий наділяв в першій чверті XVI ст. кн. Конст.Острозького замком Степань, виразно видно як трактувалося в ті часи дрібне боярство.

Грамота ця гласить:
"дали селя и вечне даровали и записали замок Степань с местом и з их бояри и з их слугами путними и з мещаны и з данники, людьми тяглыми, з селы боярьскими со всим правом и панством и властью, ничего на нас и наши наследники не оставляючи".

В становищі галицького боярства і захожої сюди польської шляхти протягом XIУ-XУ ст. зайшли великі зміни. Спочатку польського панування вони були "майже васалами королівськими", як висловився наш відомий історик проф. Линниченко. Поступово їх становище становиться подібним до становища шляхти корінних польських земель, доки в 1434 році зовсім не зрівнялося з ним. Це потягло за собою корінні зміни що до організації військової служби, яка стала відбуватися по польським військовим законам. Заведене і тут "посполіте рушення" не було подібним ні давній руській службі ні службі на підставі феодальних зобов'язань. Колись надзвичайно сильний клас боярський зникає тут к XУI ст. майже безслідно. Більш щаслива заможніша частина його зробилася шляхтичами, а бідніша занепала вкінець.

Кидається в очі, що шляхта галицька українського походження належить до кількох улюблених знамен.

Найбільше родів мало знамено, що носить назву "Сас /біля 50/ за тім іде "Корчак" /біля 40/ за ними слідують герби "Кірдея", "Салава", "Голобок".

На Поділлю, яке є дуже тісно звязане з Галичиною, мало залишилося корінних українських родів і шляхетська верства, вірніше службово-воєнна класа, формується тут в другій половині XIУ ст. головно з виходців з Галицької Русі, Волині і других земель.

Ще за часів Витовта польські магнати з Галицької Русі мали дуже великий вплив на Поділля і бажали його об"єднати з Короною. Після 1340 р. їм вдалося приєднати західну його частину, але Брацлавщина залишилася за Литвою.

В околицях замків Хмельницького і Барського шляхта доволі довго не губила свого народнього характеру. В 1550 р. люстратор замків, говорячі о тамошній шляхті, ділить її на шляхту українську службову і на панів шляхтичів польських. В районі замку Барського подібну українську шляхту і формально за привилейовану клясу не рахували, бо вона не мала " wolnosci prawa ziemskiego dziedzicznego koronnego."
Ця шляхта знаходилася в залежности від юрисдикції місцевого замкового суду, а не суду земського, як шляхта, що мала привилеї права земського. Таку дрібну руську шляхту іменують в актах " "bojarones", "pani", vassali" чим підкреслюють її стан залежности.

На Волині боярство було сильне і солідарне, та тому щасливіше вийшло з доби державно політичних змін. Тут занепад боярства не відбувся так різко, він торкнувся, як і всюди, найслабішої його частини, але в цілому верства ця втрималася перетворюючися поступово в зем'ян на шляхту.

Назву "земянин" ми зустрічаємо по перше в 1438 р. в привилеях ленних, які надавав кн. Свидригайло. Земляне були станом службово-воєнним, володіючим землею в феодальній зависности від короля, або місцевих значних князів. Вони мали свої з"їзди подібні польським соймам, але знаходилися в зависності від великих панів, які держали уряди воєвод та старост і мали право суда над земянами.

Також за кн. Свидригайла виступає на історичну арену "шляхта хоруговна", Якку влилися і старі роди боярські.

Землі, що під феодальними обов"язками було роздано земянам, переходили і на їх синів, але залишалися і далі власністю того, хто їх надавав. Вонк могли бути відібрані, оскільки земянин не додержував умов володіння. Між тим ми бачимо, що ці землі в середині XУI ст. являються вже власністю родів, які на них сиділи.

Поступово з значніших старих родів, переважно українського боярського і литовського походження, формується родова волинська шляхта.

По першому статуту 1529 р. проводяться границі між класами, але не було далеко до рівноправности в привилейованій веротві /шляхті/, в якій його бідніша частина, з меньшими привилеями, ставить своєю метою добитися загально шляхетської рівноправности, незалежно від заможности цебто такої рівноправности, яка існувала в Польщі. Другий статут 1566 р., званий "волинським", значно наблизив права цієї шляхти до польської норми, а решткы нерівности знесла Люблинська Унія 1569 р. Всі князі, пани і семяни стали називатися об'єднуючою назвою для всіх - "шляхта".

Я згадував, що Козаччина дала в себе захист і можливість існування для багатьох представників занепалих боярських родів. Це явище дуже яскраво відбилося підчас походів Северина Наливайка на Молдавію /1594-1595 р./

Д-р М.Антонович в своїй розвідці "Студії з часів Наливайка" каже: "Антонович /Володимир/ пояснює соціяльний склад війська Наливайка, як викинених можновладцями дрібних земяни, панцирних і путних бояр, збройних слуг і взагалі нижчих верств военної кляси.

Позбавлені своїх ленних володінь, ці елементи мусіли обертатись або в звичайних слуг при дворах можновладців, або шукати якогось военного заняття, а це на практиці мало ріжнилося від звичайного розбишацтва. Цілий рух Наливайка дістав таким чином ціхи аналогічности з останніми конвульсіями рицарського стану в Німеччині - повстанням Франціска Закінґена /1522/ та Трумбаха /1568/.

Підчас повстання Богдана Хмельницького ці самі елементи і дрібна шляхта відіграли доволі значну ролю, даючи Великому Гетьманові не одну тисячу випробованих воїнів. Про ролю шляхти взагалі в цю добу, як дрібної, так і значної, дуже докладно, і з великим почуттям історичної правди, оповідає нам Вячеслав Липинський в своїх історичних творах " Z dziejów Ukrainy" і "Україна на переломі".

---:::::---

Д-р Т.ОЛЕСЕВИЧ-ОЛЕСЮК

О С Н О В Н І
РАСОВІ КОМПОНЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Вже півтораста літ тому назад Кюв'є, спостерігаючи всю ріжноманітність фізичних форм людського роду, здав собі справу з того, що в основі їх лежать три підставові фізично-біологічні складники: білий, жовтий і чорний.

Антропологична наука до наших днів не лише нагромадила величезний фактичний матеріял, що характеризує окремі народи й племена, але й доглянула закони, що керують процесами ріжничкування і синтезування людства. Расове ріжничкування людства розвивається безперервно на біологічних підставах спадковости та шляхом постепенного усталення міщаних форм.

Первісна теза Кювіє про засадничу біологичну тройдільність людського роду дістала повне потвердження у вислідах новітніх дослідів Ф.Бернштайна над основними властивостями крови та її групами. Досліди над процесами дідичення, при яких головну ролю відіграють в оплодженому людському яйці сполучення і поділ батьківських та материньских хро-

мозомів, рівнож виказують кількости хромозомів кратні до числа три.

При застосованні до процесів расового мішання та дідичення статистичної методи і опираючися на засаді тройдільности, сучасна антропологія доходить до такого гіпотетичного образу взаємного устосунковання расових складників людства, як то представлено на приложеній тут діяграмі.

Первісне зріжничкування людства репрезентують три характеристичні п е р в і с н і р а с и : Нордична, Лапонаідна і Нігрицька. Через схрещенн цих рас повстали слідуючі три м і ш а н і р а с и п е р ш о г о р я д у : Арменоідальна, Середземноморська і Арктична. Наступне схрещення поміж собою зазначених шести рас першого і другого ряду дало ногих пятнадцять форм м і ш а н и х р а с д р у г о р я д у. Разом ці раси дають двадцять одну компоненту антропологичних форм людства.

Генетичні взаємовідносини поміж окремими людськими расами зазначено на діаграмі безперервними лініями.

У сучасній порі в світі не існують вже народи, які в чистому виді репрезентували би яку будь з вказаних вище рас. У вислідi довготривалих історичних процесів змішування, сучасні народи представляють з себе в с е дуже складні расово-комплексні типи, в яких уділ тих чи інших расових компонент знаходиться в надзвичай ріжноманітних відсоткових взаємовідносинах. Звичайно, окремий національний расово-комплексний тип репрезентує якась одна головна расова компонента, що охоплює найбільший відсоток людности даного народу. Обіч неї, чи то в чистому виді, чи то в формі окремих домішок існують у досить значних відсотках інші підставові расові компоненти. Нарешті, на окремих територіях народу репрезентовані бувають побічні расові компоненти, як вислід впливу сусідніх національно-расових комплексів.

Розподіл расових компонент головних европейських народів представляє згрубша приложена тут таблиця і пунктовані лінії на діаграмі.

При уважному розгляді таблиці і діаграми виразно кидається в очі: поперше значна близість обсягів західно-европейських расово-комплексних типів /англійського, французького та італійського/ з обсягами типів українського та сербо-хорватського; подруге цілковита відосібненість від інших европейських народів расово-комплексного типу фінян, які мають лише частинне взаємне проєкання лише з німецьким комплексним типом. Взаємочинність українського і російського расово-комплексних типів за дотеперішніми даними виявляється мінімальною.

Діаграму і таблицю уложено на підставі праць головним чином польських антропологів, зокрема Чекановського, однак без увзгляднення певних варіянтів клясифікації і номенклатури, що є ріжні у окремих антропологів.

Праці українських антропологів вповні вичерпуючо й переконливо встановили, що, по своїм антропологичним прикметам, населення корінних українських земель належить у найбільшому відсотковi до групи, яку в антропологичній систематиці позначено літерою грецькою дельта /д/, або до, так звано, ДИНАРСЬКОЇ РАСИ.

Динарська раса повстала внаслідок довготривалого процесу змішання і злиття основної, автохтонної людности українських земель, що належала до, так званої АРМЕНОІДАЛЬНОЇ РАСИ /група ж/ з людністю, що прибула на Україну пізніше і належала до, так званої, НОРДИЧНОЇ РАСИ /група альфа-а/. При статистичному уйняттю загальна кількість осіб з переважаючими компонентами згаданих щойно трьох основних рас сягає серед українців більше ніж 80 %. Лише на окраїнних українських землях відсоток цей дещо знижується на користь домішок інших расових компонент. Власне такими побічними домішками на північному і північно-східному пограниччях України є компоненти рас субнордичної /група лямбда/ та сублапоноїдальної /група бета/, а на південному і південно-західному пограниччі компоненти середземноморської раси /група епсилон/.

Археологічні дані дозволяють нам нині стверднти, що людність арменоідальної раси від прадавніх часів, у кожному разі від кількох тисячоліть перед Різдвом Христовим, незмінно проживала на сучасних українських землях і від правіку була вже осілою, хліборобською,з високо розвиненим суспільно-громадським життям, з торговлею,з прекрасним мистецтвом.

Людність ця створила на Україні так звану "Трипільську Культуру", яка була лише льокальною відміною тогочасної великої середньо-европейської та егейсько-азінітської культури. Геніяльні мистецькі зразки цієї культури були пізнані в часі останнього семидесятиліття через археологічні розкопки так на Україні, як в Мікенах наКриті /"Лабірінт царя Миноса"/ а також у Малій Азії.

Арменоїдальну расу антропологічно характеризують такі фізичні прикмети: 1/Темна пігментація хвилястого, нераз кучерявого, волосся; 2/Шкіра матова; 3/Очі темні, дуже часто чорні, великі, випуклі, не широ о розставлені; 4/ніс довгий, великий, лукувато випуклий з грубими крилами і довгою тонкою перегородою; 5/чоло високе, без розвинених надбрівних луків; 6/долішня щелепа низька і вузька; 7/череп дуже округлий з вузькою і пласкою потилицею; 8/зріст вище середнього, тулуб довгий, плечі широкі, грудна клітина вигнута. - Духовними прикметами, окрім вже зазначених високих мистецьких здібностей, слід вважати зрівноважену гармонійну психіку, опертну на фізичній та моральній стійкості, що її здобули собі арменоіди у вічному круговороті мирного хліборобського життя і праці достосованої до природнього сонячного циклю.

Приблизно біля початку першого тисячоліття до Різдва Христового,з півночі, десь з околиць Скандинавії та побережжя Північного та Балтійського морей, почали надходити на центральну та південно-східну Европу великі людські маси, приналежні до нордійської раси. Ці нордійці, в числі яких були предки словяно-литовців, германців, кельтів, траків, іллірів, греків, - знаходилися в тому часі ще на дуже низькому поземі культурного розвитку. Войовничі та підприємчиві, міцно звязані в здобичницькі ватаги-племена, рухливі ловецькі кочевники-нордійці, без великого труду підкорили собі мирну, осілу арменоідальну хліборобську людність та зруйнували її стару багату культуру. Лише згодом ці нордичні варвари-завойовники, постепенно змішуючися з автохтонами-арменоїдами, перейняли деякі залишки старої арменоідальної культури та на її основі створили нові форми життя і культури. Яскравим прикладом такого процесу може служити історія старої Греції.

Очевидно, подібний расовий та культурний процес відбувався в тому часі і на українських землях, де на арменоідальне расове підложе одна за другою напливали ріжні нордійські хвилі. Такою черговою великою, історично вже занотованою, хвилею нордійців був прихід у другому столітті по Різдві Христовім з околиць нижньої Вісли сильних войовничих племен германських ГОТІВ, які, підкоривши собі місцеву людність, створили були в басейні Дніпра, аж до Чорного моря могутню, але короткотривалу, державу. Цю державу в половині четвертого віку зруйнувала свіжоприбула орда ГУННІВ.

У наступних століттях цей приплив на українські землі нордійських елементів рівнож не припинявся. Велика торговельна дорога з півночі на південь, з Балтійського моря до Чорного і дальше до Царгороду, постійно притягала в околиці Дніпрової річної системи численних торгівців та воїнів з Скандинавії. Вони власне, як твердить норманська школа істориків, і спричинилися у половині IX віку по Р.Х. до державно-політичного оформлення Русп-України. Таким чином увесь цей період нордичної інвазії на українські землі тривав менше повних двох тисяч літ.

Фізичні прикмети нордійської раси так характеризує в своїй статті, поміщеній в географії України Проф.Кубійовича,український антрополог др.Р. Ендик:

"Ознакою нордійської раси є ясна пігментація; тонке,легко хвилясте волосся, блакитні, сталеві очі, біла,тонка,просвітлена кровю шкіра,

яку вкриває густе волосся. Обличчя подовгувате й вузьке, риси виразисті, чоло високе з легким луком над бровами, очі не глибоко в голові, з довгою поземою щілиною, повіки тонкі, віддаль поміж очима досить велика. Насада носа висока і вузька, хребет його простий і вузький, носові крила тонкі, носова перегорода довга і тонка. Уста середні, губи тонкі, зуби довгі. Долішня щелепа сильно розвинена, з сильним вистайним підборіддям. Вуха тонкі й великі, з відстайними платками. Кості тіла тонкі й довгі, шия довга, грудна клітка вузька й довга, черево невелике, тулуб короткий, ноги й руки довгі, стопи вузькі, пальці довгі, підбиття ноги високе. Ріст високий, стан гнучкий, голова довга".

Характеристику духовних прикмет нордійської раси німецька антропологічна наука подає в виразах повних суперлятивів. Причини цього загально відомі,- наслідки рівнож.

Нині не вважаємо за можливе, ані повторювати цих німецьких характеристик, ані їх опрокидувати. Занадто бо болюче відчуваємо ще практично-політичну гостроту німецьких нордично-расових концепцій, щоби ми могли здобутися на потрібний спокій і об'єктивізм в цій справі. Між тим потреба вповні об'єктивної оцінки нордичної компоненти фізичної і духовної і духовної істоти української нації,- є цілком очевидною. Тому ми рішаємося навести тут повністю міркування, що до істоти і прикмет нордичної раси, англійського Професора Ернеста Баркера поміщені у його праці: "Народній характер". Його думки приймаємо тут, яко арбітральні. - "Чи можливо звільнити нордійську расу від мітичного німбу та викрити, чим в дійсності вона була і є?

Одно є ясним: - Предки мусіли мати фізичну віпорність, яка уможливила їм оселення у високих географічних широчинах, а їх наступники постійно гартувалися та мужніли в боротьбі з суворістю клімату і дикістю природи, при чому брак було штучних охоронних засобів, що їх винайдено було в пізніших часах. І ще одно нетрудно ствердити: - розсіяні навколо морей Північного та Балтійського, були, до певної міри, випхані на море. Сумнівна була би гіпотеза, що вони мали пристрасть до моря плавства, або, що були від початку та по своїй натурі племенем морським. Найдавніші памятки північної літератури славлять більше життя на суходолі, аніж принади моря.

Але нордична раса, замкнена в тісному і мало гостинному просторі, вздовж побережжя північних морей, кінець-кінцем була змушена до акції та експансії на морі, змушена пуститися на морські дороги. Тут вона ствердила, що, як каже англійський поет, "на тяжку спробу виставляє себе той, що довго мандрує глибоким морським шляхом",- і виросла на міру цієї спроби.

Поминувши діяльність Арабів на Середземному морі та Індійському Океані, велике мореплавство в новій історії було ділом по восьмому і Англосаксонців по шіснадцятому століттях.

Одпорна та фізично міцна, схильна, чи змушена до життя на морі, нордична раса виказала нестружену активність і авантурничий хист дослідчий і колонізаційний, що може допомогти зрозуміти, одначе не усправедливити, міт про нордичну вищість...

Нордійці, як каже Мадісон Грант, на цілому світі є расою жовнірів, моряків, авантурників і відкривців, але передовсім керівників, організаторів і аристократів, в острому протиставленні до селянського в своїй істоті і демократичного характеру альпійців. - Трудно щось більше над це сказати, а, навіть, сказати стільки, це значить вже, може сказати забагато...

Дехто твердить, що нордичні народи характеризує індивідуалізм, вказуючи, яко доказ, на розповсюдження протестантизму серед цих народів. Треба признати, що відкривча та колонізаційна діяльність побуджує дух незалежности і полягання на себе. Інші знову вважають, що нордична раса посідає не менше, ніж середземноморська, дар артистичної творчости. Видається, однак, безсумнівною правдою, що велике мистецтво починає

развиватися лише тоді, коли, так як в старовинній Греції, народ нордичний увійшов в контакт з расою середземноморською і щось з свого суворого характеру вложив у багату, але не уйняту ще в норми творчість, яку там застав.

Мішанина нордично-середземноморська є мішаниною двох рас історичних і виразистих, які досконало взаємно себе доповнюють. Одна може вносити в цей зв'язок фізичну силу і певну безпосередню моральну тугість, яка часами впадає в сувору жорстокість, або навіть у варварство. Друга - посідає може делікатніші ідеї та значніше багатство артистичних здібностей.-

Північні /Нордичні/ Геллени прибули до середземноморських країн, які тоді вже мали стару цивілізацію і давню артистичну традицію. Принесли свій смисл стислости і суворости, який щораз більше просякав те мистецтво, яке застали. Так начеб злилися разом прозорі гірські води з теплішим і мутнішим струмком. Прикмета чистости і ясности прибула до давньої буйности і чим дальше слідкуємо розвиток грецької штуки, тим більше переконуємося, що цей розвиток стремить в напрямку щораз делікатнішої простоти.-

В Англії сполучилися з собою тіж елементи, що і в Греції... Але й кожна інша расова комбінація, а не лише нордично-середземноморська, має свою ціну, аби лише скомбіновані елементи не були занадто ріжні.

Народи пишаються своєю расовою чистотою... - Колиб вони були більше свідомі, вони могли би, з більшою підставою, пишатися власне "расовою нечистотою"... Очевидне є елементи, яких краще не сполучувати, бо вони так різні, що їх потомство, з своєю погано дібраною мішаниною суперечних прикмет, буде незрівноважене і негармонійне. Схрещення Сходу і Заходу, або чорних із білими, має свої небезпеки. Але сполучування різних відмін рас Европи, сполучених подібною, помимо всіх детальних ріжниць, підставою, - то зовсім що іншого.

Правдою є, що "фортес креантур фортібус ет боніс" - сильні родяться з сильних і добрих. Правдою є рівнож, що сполучування різних племен має свої евгеничні користі. Діти з таких зв'язків наслідують можливості обох сторін, поле для нових відмін є широке, нові комбінації наслідуваних якостей можуть створити нову духовну потугу і багатшу цивілізацію. Трудно виснити генезу геніяльности, але можливо, що більш правдоподібною є поява її в роді з мішаною кровю.

Народ, расово мішаний, може піти дальше в своєму розвиткові і вирости вище, аніж народ, що виводиться з якогось лише одного племени. З другої сторони, народ мішаного походження може більше терпіти по причині проблем та поділів, незнаних народам більше одноцілим.

Раси мають особливу тривалість і, хоч будуть постійно на даній території поміж собою сполучуватися, всеж лишаються чисті, незмішані елементи і протиставлення різних расових прикмет може знайти свій вираз у формі політичних конфліктів."

-----:::::-----

Галина СЕЛЕГЕНЬ

ПОСТУП АБО ДЕГЕНЕРАЦІЯ?

З усіх проблем, які повстануть перед урядами країн, що брали безпосередню участь у війні, є чи не найбільш цікавою і важливою з громадського і політичного погляду - усталення нормальної репродукції людности і, як її передумова, правильне розв'язання питання про ролю і становище жінки в післявоєнному суспільстві.

Большевики, як відомо приділяли особливо поважну увагу становищу жінки, для якої вони урочисто й гучно декларували в о л ю від домашнього вогнища, обовязків дружини й матері.

І не дивно. Жінка, як вихователька своїх дітей, й як супровідник свого чоловіка, завжди мала й матиме великий вплив на громадянське життя через своє родинне оточення.

Треба було позбавити її цього впливу, відібрати у неї право виховувати своїх дітей, розхитати моральні підвалини родинного життя.

Совєтська пропаганда не жалує засобів, намагаючися переконати жінку, що домашнє вогнище є знаряддям закріпачення, що справжнє її покликання - це широка громадська й виробнича діяльність, що виховання дітей є справою держави.

Але красномовніше слів, міцніше засобів совєтської пропаганди були матеріяльні умови післявоєнного існування, які спостерігаємо й тепер, з досвіду сучасної війни.

Після першої світової війни лишилася велика кількість самотніх жінок, до того ж, часто обтяжених дітьми, яких треба було виховувати й матеріяльно утримувати, здобуваючи власною працею кошти до життя. Той самий стимул - здобування засобів до життя - існував не тільки у самотніх жінок.

Надзвичайно низький матеріяльний рівень існування пересічної міської родини примушував і заміжню жінку шукати праці, оскільки, чоловік, голова родини, не спроможний був на свій заробіток утримувати родину.

Пересічний заробіток представника інтелігентної праці, службовця дорівнював близько 300-350 карбованців, що складало, приміром, місячну вартість продуктів споживання одного їдця при такому рівні цін на основні продукти харчування:

Мясо	15 карб.	за кілограм
масло	15-20 "	" "
цукор	3.50 "	" "
хліб	1.50 "	" "
молоко	2.- "	" літр

Ще гірше стояла справа з одягом. Пальто коштувало 400-500 карбованців, пара черевиків 200-250 карбованців, чоловічий одяг 400-500 карбованців.

Не дивно, що жінка мусіла працювати поруч з чоловіком, тому що тільки загальний заробіток двох-трох членів родини давав їй змогу якось існувати, хоча на дуже низькому рівні.

Втягування жінки у виробничу діяльність відбувалося поволі, досягши найвищого рівня в останні роки перед війною і це цілком зрозуміло.

Лаштуючися до війни, совєти розвинули велику воєнну промисловість, яка вимагала нових і нових тисяч робітників і керівничого складу на виробництві, попит, який не можна було задовольнити тільки чоловічою працею. Почалася організована робота по втягуванню

жінки в процес громадського виробництва.

Питома вага жінок у загальній кількости осіб,зайнятих в різних галузях народнього господарства і культури,складала ще за кілька років до другої світової війни близько 20%.

Вже в роках, що безпосередньо попереджають початок війни,жінки складали 45-50% всіх зайнятих осіб,так званих - "самодіяльних".

Жінки використовувалися, звичайно на легшій і,як правило,гірше сплачуваній праці.

На канцелярській роботі в останні часи перед війною було жінок 80%, в легкій промисловости 60-70%. Багато жінок нараховувалося в ділянці медичної справи і в галузі народньої освіти.

Це було декілька років до війни, але безпосередньо перед нею і вже підчас війни жіноча праця заміняє майже всюди чоловічу і навіть просякає в такі галузі, які раніше вважалися для неї неприступними: гарячі цехи, підземна робота.

Чи було це справжне звільнення жінки,як це гучно проклямували большевики й чи зробило воно її щасливою?

Так, вона працювала поруч з чоловіком й навіть мала, сумне право розділяти з ним відповідальність за ніколи несодіяні гріхи й провини

Але волею долі вона, як правило залишалася на нижчих посадах, хоча й виконувала часто відповідальну й складну працю.

Її заробіток завше залишався на нижчому рівні ніж у чоловіка, навіть за тарифною сіткою, а на практиці різниця була йще більша, тому, що чоловік часто-густо користувався з різних додаткових засобів і джерел,які були для неї неприступні.

Робочий день жінки, хоча й однаковий за законом, фактично був значно довший, тому що вона не мала змоги й вміння оминути існуючого порядку, що легко вдавалося чоловікові.

Праця жінки на виробництві чи в установі жадною мірою не позбавляла її від обовязків по обслуговуванню власної родини,на яке мусіла витрачати усі вільні години призначені для відпочинку.

Повертаючися до дому, після цілого дня тяжкої виснажуючої праці, ця "невільниця волі" ще до пізнього вечора варила,шила,прала,допомагала дітям в навчанні тощо.

Таким життям жили майже всі без винятку совєтські жінки й воно було для них справжньою каторгою, цілковитим невільництвом,а діти,за цих умов уважалися нещастям, від якого треба було неодмінно позбавитися першою-ліпшою ціною.

За даними органів державної статистики невпинно щороку збільшувалася кількість абортів, досягаючи в окремі часи 900 тисяч - 1 мільона випадків на рік.

Сотні й тисячі жінок заповнювали кабінети лікарів-гінекологів, щукаючи допомоги від численних і різноманітних захорувань органів жіночої статтевої сфери,які часто густо призводили до безплідности або послаблення генеративної функції жінки.

Дорогою ціною викупала українська нація пресловуту "незалежність" своїх жінок і їх звільнення від кайданів родини і домашнього вогнища.

Большевицька політика населення залишила незатерті сліди на складі української людности, на її репродукції.

Відомо,що Україна належала до т.зв. і н т е н с и в н о г о типу розмноження людности,який характеризується порівняльно невисоким рівнем народженості: 25-30 pro mille людности /Росія: 40-50 pro mille/ при досить низькому також рівні смертности, зокрема дітячої.

До революції смертність немовляток виносила в Україні близько 180-190 pro mille новонароджених проти норми для російської людности 250 pro mille

В останні часи перед другою світовою війною,завдяки дійсно широким заходам совєтського уряду щодо охорони здоров"я матері й дитини, смертність немовлят в Україні досягла майже західньо-европейського стандарту і вимірялася показником 120-125 pro mille новонароджених.

Але заходи щодо зниження інтензивности смертности за большевицьких часів цілком знецінюються величезною смертністю років голоду, але також ще інтензивніщим систематичним зниженням рівня народженості.

Кількість народжених, що мала вимірятися числами 1.200 - 1.500 тисяч на рік невпинно падаючи, досягає загрозливого числа 250-400 тисяч випадків, що призводить, поруч із підвищеною смертністю, в окремі роки останнього десятиріччя навіть до негативного балянсу людности, її абсолютного убутку.

Загалом, починаючи від перепису 1926 р. аж до нового перепису 1939 р. втрати української людности від підвищеної смертности й свідомого обмеження народженості складають біля 6 мілійонів осіб.

Нація, що протягом 13 років втратила шість мілійонів своєї людности, перебувала під загрозою дальшого здегенерування, але це мало обходило большевицьких можновладців, яким була потрібна тільки її робоча сила.

Друга світова війна принесла Україні нові руїни, спричинилася до ще більших й чутливіщих втрат в її людности.

Війна винищила значну частину чоловічого населення найцвітучого віку життя, віку найбільшої активности й творчого розквіту.

Статистика людности з періоду війни показує якою мірою порушено по всіх країнах, що беруть участь у війні, нормальне співвідношення поміж чоловіками й жінками.

У нас в Україні замість звичайної, за мирних умов, невеличкої переваги жінок над чоловіками /1080-1100 жінок на 1.000 чоловіків/ це співвідношення вимірюється тепер числами 1.300- 1.400 жінок на 1.000 чоловіків пересічно.

Ще більша перевага на користь жінок спостерігається в робочому віці: 1.500 жінок на 1.000 чоловіків, а в деяких групах занять, як ось від 18-25, на кожну сотню жінок припадає ледви 25-30 осіб чоловічої статті.

Щоправда, після закінчення війни й повернення з фронту частини чоловіків це співвідношення має почасти вирівнятися. Але всежтаки, певна частина жінок так зв. г е н е р а т и в н о г о віку життя неминуче має опинитися поза рамками нормальної родини, а, значить, не братиме участи і в репродукції людности.

Таке становище, за умов збереження усталеної за останні два десятиріччя норми народженості - "3" дитини на родину /для міст: 1 - 2/, може спричинитися до того, що п р и р о д н и й п р и р і с т н е с п р о м о ж н и й б у д е з а б е з п е ч и т и н о в і т н е в і д т в о р е н н я і с н у ю ч о г о н а с е л е н и я і нація почне дегенерувати.

Не в кращому стані може опинитися і справа з другим складником природного руху людности - смертністю, з"окрема смертністю дітей.

Наявність великого числа родин, позбавлених свого природнього опікуна, батька і потреба для самотньої жінки-матері власною працею здобувати засоби до життя для себе і своєї родини може несприятливо відбитися на дітях через брак уваги з боку матері до їх фізичного й морального виховання і може спричинитися до погіршення стану їхнього здоровля, а, за певних умов, і до збільшення розмірів дитячої смертности.

Отже, і другий складник репродукції людности, смертність, має опинитися під впливом несприятливих умов, що їх утворено війною.

Треба зазначити, що спостережені тут глибокі порушення демографічної структури є явищем великої довгости, яке відчуватиметься протягом багатьох років і вижиратиметься тільки поволі протягом періоду життя принаймні одного покоління.

Процес відбудови нормальної демографічної структури в Україні може затягнутися ще на довгий час, якщо відбуватиметься стихійно.

Щоб прискорити цей процес потрібне свідоме втручання в перебіг демографічних явищ так уряду, як й громадскости, але безперечно не в розумінні большевицького "плянування", яке намагалося піддати навіть явища народженості своєму безпосередньому впливові, себто, плянувати ре-

продукцію людности.

Тут, крім організованого впливу уряду через мережу відповідних установ на матеріяльні умови, на стан здоровля жінок й дітей, що потрібна спільна робота політиків,моралістів,містців для створення здорової моралі громадської думки навколо зазначених проблем.

Від того оскільки здатний буде уряд країни й її громадські сили здійснити найефективнійші заходи до відтворення кількости людности залежить успішний розвій нації в майбутньому, може, більшою мірою ніж навіть від прискорених темпів відбудови господарського життя.

Рівень народжености достатний для відтворення знищеної війною людности й турботи за життя й здоровля немовлят та матерей важитимуть більше в після воєнному суспільстві, ніж кількість відбудованих фабрик й пущених в експльоатацію копалень.

Але відновити біологічну систему українського народу здатний й може здійснити тільки національний уряд, який єдиний буде працювати не тільки для сучасности, але й для майбутнього нації.

---:::::---

Проф.Д-р ЯРОСЛАВ РУДНИЦЬКИЙ

РІДКІСНІ ЙМЕНА СЛОВ"ЯНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЗОВНИЦТВІ

Словник українських хресних імен доданий наприкінці 2-го тому до Грінченкового"Словника Української Мови" аж ніяк не вичерпує великого багатства й різнородности українського особового назовництва. Це припадковий матеріял,зібраний або на основі літературних творів минулого сторіччя, або народній матеріял головно з центральної України. Повного списка українських імен досі немає.

Такий стан незадовільний передусім з наукового погляду. Як у багатьох інших ділянках життя й науки,так і тут Шашкевичевий вислів "судилося нам послідними бути" вповні підтверджений реальною /й сумною/ дійсністю. Бо ж насправді ніодна ділянка української науки так не успосліджена й не відстала, як ділянка української ономастики.

Та не тільки з наукового погляду важлива ця справа. Адже ж і практичне життя висуває щодня потребу мати устійнений і доброякісний показник хресних імен, що був би дороговказом і дорадником при виборі такого чи іншого йменння.

З таких міркувань народилася в нас думка почати систематичне збирання українського хресного назовництва, насамперед між живими людьми, а так і на основі літературних творів. Ця збірка,хоч іще й не закінчена/гляди про неї звідомлення на іншому місці/, принесла вже тепер цікавий матеріял, з якого хочемо нижче подати деякі дані.

Виявляється,що крім великого числа випадків,де повторяються стереотипні загальновідомі йменння типу І в а н, П е т р о, П а в л о , існують імена, що виступають один або два рази, чи взагалі в дуже обмеженій кількості. Ці йменна однаково чужого походження, як і свого. Їх можна б назвати ономастичними "гапако легомена" - ми, якби була запорука, що їх не будуть з бігом часу вживати ширше. Тут хочемо навести йменна слов"янського походження,що трапляються в нас відокремлено, називаючи їх "рідкісними" і зазначуючи виразно, що: 1/ вони дійсно існують в українському хресно-особовому назовництві,

2/ їхні носії - свідомі українці /отже українці не тільки з походження, але й в почутті національної приналежности тепер/.
3/ ці йменя з історично-мовного становища містять у собі мовні формально-значеневі первні, що їх можна відносити в праслав"янську /доісторичну/ добу мовного розвитку /звідсіля й окреслення: "Українські йменя слов"янського походження"/.

Ось списко цих імен в абетному порядку:

1. Б о р и с л а в - /батьки з Галичини, дитина роджена на еміграції/[x]/
2. Б о р о н и с л а в а /теж: Бронислава/ - батьки з Галичини, роджена в краю;
3. Б у й т у р /теж здрібніло: Буйтурник/ батьки з Галичини, дитина роджена на еміграції /в Чехії/;
4. Ж д а н /здрібнілі: Жданчик, Жданцьо, Жданко/ - носії один у Києві, другий у Львові, третій на еміграції;
5. З о р е с л а в - йменя - псевдонім українського поета-священика на Закарпатті /в Словаччині/;
6. К а з и м и р - носій походженням із Волині, тепер на еміграції;
7. К в і т о с л а в а - носійка походженням із Галичини; тепер на еміграції;
8. Л ю б о м и р /здрібнілі: Любчик, Любцьо/ - носії один у Львові, другий на еміграції /з батька волиняка й матері галичанки/;
9. Л ю д м и л а - йменя української поетки Старицької-Черняівської, Наддніпрянщина;
10. Л а д а /здрібніле: Ладуся/ - батьки з Галичини, тепер на еміграції, носійка роджена й хрещена в Галичині;
11. Р а д о м и р - /здрібнілі: Радко, Радчик/ носій імення роджений і хрищений на еміграції /в Чехії/ з батьків із Наддніпрянщини;
12. С в і т о з а р - /здрібніле-голубливе: Зоря/ носій імення роджений на еміграції з батьків із Наддніпрянщини;
13. Я р - йменя - частина псевдоніму українського поета походженням із Херсонщини, тепер на еміграції.

Наведені ймена, це тільки частина матеріялу, що збирається. Треба думати, що він зросте зчасом, коли поповниться наша збірка. А проте вже на основі повищого можна робити деякі висновки про джерела й вибір-підшукування особової назви.

І так насамперед треба взагальному ствердити, що ці ймена, це вислід спонтанного намагання батьків бути новим, свіжим, оригінальним при підборі імення, а не йти втертим шляхом припадковости чи механічної традиції. Таке чи інше імення видається гарне, краще за інші, тому що воно має крім своєї свіжости й оригінальности, ще певний зовнішньо-звуковий елемент, який у даному випадку видається милозвучним, ніжним, /напр. К в і т о с л а в а/, чи навпаки чоловіче-сильним /напр. Б у й т у р /. Не без впливу тут і зміст назви /напр. Ж д а н - той на якого чекали, якого ждали в родині/. Деякі видаються гарні, тому що короткі /напр. Л а д а, Я р, Ж д а н/; це важливе зокрема тоді, коли прізвище довше. Найважливіше при всьому: намагання вибирати своє, українсько-словяньке ім"я.

---

x/ В нашій збірці матеріялів ці ймена позначені разом із прізвищами, тут їх пропускаємо, не маючи даних, чи батьки згідні з тим, щоб їх називати й по прізвищу.

Коли йде про джерела цих імен, то тут можна відрізнити три основні назовничі комплекси:

1/ с т а р і, п е р е д і с т о р и ч н і українські імена, збережені до сьогодні в місцевих назвах /напр.: Борислав від такої ж місцевої назви, Ж д а н - від назви села Жданна в Галичині й ін./, чи теж у прізвищах // Ж д а н - прізвища: ж д а н і в , З д а н о в и ч, Ж д а н /.[x]

2/ с т а р і, п е р е д і с т о р и ч н і імена, що збереглися до сьогодні в чужому, неукраїнському, але все таки слов"янському назовництві, напр. у польському: К а з и м и р , Б о р о н и е л а в а, у чеському Р а д о м и р і ін.;

3/ н о в о т в о р и , цебто імена створені штучно на основі існуючих, /напр. Я р на основі Я р о с л а в/, або на основі чужих зразків /напр. З о р е с л а в на основі чеського Г в о з д о с л а в а/ на основі чеської К в е т о с л а в и тощо/, чи врешті на основі довільного складання обидвох частин /напр. В і р о с л а в а/, при чому, звичайно, складові нервні, відомі в апелятивному матеріялі, сягають давньої доби розвитку української мови. До цієї категорії назв належатимуть теж і т.зв. к а л ь к о в а н і імена, цебто імена перекладені з неслов"янських мов /головно з грецької та латинської мови/, як напр. імення Богумил із гр. Т е о ф і л, Б о г о д а р із гр. Т е о д о р , польс. Л я с о т а із лат. С и л ь в е с т е р , Ж е г о т а з лат. І г н а т і ю с тощо. Сюди належать теж такі перекладені імена, як В і н о к замість С т е п а н /так м.ін. підписувався Степан Руданський/, В і р а , Н а д і я , Л ю б о в як відповідники латинських: Ф і д е с, С п е р а т а й Л м а т а тощо.

Як сказано, психологічна основа цих імен передусім намагання у к р а ї н і з у в а т и /чи теж слов"янізувати/ іменничий матеріял новими засобами, а саме відтворюванням старих імен, чи новостворюванням штучних /зн. досі не вживаних/ особових назв.

Ми певні, що дальші наші розшуки й збирання українського іменничого матеріялу збагатить наші дотеперішні скупі знання про українське особове назовництво, тимто дозволимо собі на цьому місці, закінчуючи, просити Вш.Читачів нашого журналу присилати відповіді на назовничий запитник, поміщений у 2-му зшитку нашого журналу /стор.45/, звертаючи окрему увагу на обговорені вище рідкісні імена слов"янського походження, їхню генезу й причини їхнього вживання.

-----:::::-----

ДЕЩО ПРО ЮРІЯ Н А Р Б У Т А

Подаємо тут як матеріяли витяги з розвідки Хв.Ернста, що друковані в "Бібліологічні Вісті" ч.1. 1927, у Києві.

"Хто власне був Нарбут на передодні великої революції й що привело його на Україну?

Народженець далеко закинутого хутора Нарбутівка, Глухівського повіту на Чернигівщині, Нарбут ще на гімназичній лаві працює як ілюстратор. Він ілюструє дрібними окрасами переписаний церковно-сло-

---

x/ Пор. статтю: Про українські особові імення, "Рід і Знамено" ч.2/ 1947, стор.27-30.

в"янськими літерами уривок з "Слово о полку Ігореві", оповідання з литовської історії "Старина", уривки з київського літопису.

Скінчивши середню освіту, 1906 р. він переїздить до Петербурбургу й звертається просто до Білібіна. Оселяється в нього, працює вперто, щоб опанувати тахніку, удосконалюється під керівництвом М.В. Добужинського. В кінці 1909 р. ми бачимо Нарбута вже в Мюнхені, звідки він повертає закінченим мистцем - графіком.

Як відомо пророків не визнають на їхній батьківщині. Нарбута на Україні мало знали й мало цінили.

Правильно оцінили Нарбута автори "Малороссійского Гербовника" - В.Лукомський та В.Модзалевський. Обгортку, заголовок, титульну сторінку та багато маляпків окремих шляхетських гербів Лівобережної України в цьому гарному виданні виконав Нарбут Що в даній разі звернулися до нього, а не до когось іншого, пояснюється не тільки тим, що він завоював собі почесну славу одного з кращих графіків, але й його знанням геральдики, що почерпнув він з початку з знайомства з відомим знавцем української старовини, П.Я.Дорошенком, цікавістю до історії власного роду, а далі підсиленого завдяки тісному співробітництву з відомим знавцем геральдики видавцем "Гербоведа" С.М.Тройницким. З інших українських наукових діячів він особливо знав В.Модзалевського та Я. Ждановича.

У звязку з "Гербовником" стоїть і досить рідка, друковано всього 5о примірників, книжка "Гербы гетманов Малороссіи". Це видання самого С.М.Тройницького. Усі малюнки до нього, разом з чудесною обгорткою, що має чорний напис та малюнок герба в овальнім вінку, на полі золотої парчи, виконав Нарбут. Нарбут виконав і жартовливе, дуже рідке видання /всього 8 примірників/ С.М.Тройницького: - "Реестр шести знатным особам, ироический юрнал гербовед 6 октября 912 года учредившим, с показаніем герба и способностей каждого". Тут під гербом самого Нарбута цікавий підпис: "Нарбут, Егор Іванович, мазепинец, полку черниговскаго, глуховской сотни, старшинскій сын и гербов и эмбемат живописец."

З початком революції Нарбут кидає Петербург і вже в березні 1917 р. ми застаємо його в Києві".

В тому ж часопису Е.Голлербах пише про Нарбута, як майстра обгортки.

"В 1913 р. почав видаватися що-місячний часопис "Гербовед" і природно, що "оздоблювателем" цього часопису запрошено було Ю.Нарбута. Він виконав для часопису обгортку, титульну сторінку, рисунки гербів, що не ввійшли до загального гербовника, заставки на початку кожного числа і деякі інші герби".

---:::---

Е. ГОЛЛЕРБАХ

КНИЖНІ ЗНАКИ Ю.НАРБУТА

У питанні про природу та конструкцію книжкового знаку існує багато різноманітних думок. Перше ніж розпочати огляд книжкових знаків роботи Ю.І.Нарбута, спробуємо з"ясувати наш погляд на книжковий знак, на його графічний характер та призначення.

Усі визначення книжкового знаку, що в нас існують, можна звести до єдиного поняття: "екслібріс" є графічне визначення змісту даної бібліотеки або одного з її відділів, у звязку з особистим смаком власника. Так розуміючи книжковий знак, ясно, які вимоги можна й слід ставити до ідеального екслібриса. Нема сумніву, що обгортка та книж-

ковий знак споріднені своєю природою. Обгортка є начеб то в и в і с к а книги, що в графічну форму, втілює її зміст і дух; книжковий знак є також формулою, але він стосується не до окремої книги, а до цілої книжкової збірки даного бібліофіла. Книжковий знак, так само, як і обгортка й видавнича марка, являє собою особливу відміну графічного жанру, особливістю якого є символічний зміст, прибраний у декоративні форми. Коли відхід від декоративно-символічної манери иноді й можна виправдати що-до обгортки, то від видавничої марки та екслібрису ми вимагаємо саме символічно-декоративного змісту: обидва вони мають щось о з н а ч а т и і разом з тим бути за прикрасу.

Проти ілюстраційного малюнку, що фіксує поодинокий випадковий момент життя або оповідання, без ніякої претенсії на синтезу та абстракцію, книжковий знак являє собою лаконічний шифр, формулу, синтезу. Природно, що в структурі книжкового знаку треба дотримати того самого принципу плаского, мозаїчного змалювання, що зробився останніми часами повноправною графічною манерою в усіх книжкових прикрасах.

Усі роботи Нарбутові в галузі книжкового знаку витримані в суворо книжно-графічній манері. Художник книги з покликання, Нарбут не міг не відчувати, що для книжкового знаку є цілком неприпустима манера трьохмірного ілюстраційного малюнка; що в ньому треба сполучити декоративність та символіку в як-найдоцільніший та найкросномовніший формі. Роботи Нарбутові відограли велику роль в розвитку екслібрису геральдичного, що за наших днівне тільки не перевівся але, навпаки, здобув досить широке розповсюдження серед бібліофілів.

Перший книжковий знак виконав Нарбут 1910 року для Військової Бібліотеки Д.Н.Дубенського, видавця часопису "Летопись войны с Японіей", "Летопись 1914-1915 г.г." та "Русскаго Чтенія". Дубенський один із перших оцінив графічний хист Нарбутів і ще 1906 року надрукував його ілюстрації до казок "Снегурочка" і "Горшеня". Екслібрис Дубенського відтворює родовий герб власників, оточений пишним орнаментом у восьмикутному обрамованні. Виконання цього екслібрису ще не робить праження графічної сили, але в ньому уже помітний гарний смак художників.

Згодом, за три роки, Нарбут виконав книжковий знак для В.К. Лукомського, змалювавши герб Лукомських, уміщений у картуш, узятий з "Малороссийского Гербовника". В.К.Лукомський не скористувався цим малюнком цілком, вважаючи на те, що картуш давав помилкове уявлення про українське походження його роду. Вилучивши з малюнку картуш з короною та ініціяли з боків корони /В.Л./ він додав складальним шрифтом напис "Из книг В.К. Лукомскаго" і у такому вигляді надрукував екслібрис для своєї бібліотеки /з питань генеалогії та геральдики/.

Того-ж таки року Нарбут виконав щось посередне між видавничою маркою і книжковим знаком для популярно-наукового збірника "Новые идеи" /видавництво "Образованіе"/. Цей малюнок являє собою статую колону з барельєфною головою Арістотеля в центрі; на підніжжі уміщено назву видавництва, а вгорі слова "Из книг", під яким залишено порожнє місце для прізвища власника.

До того-ж 1913 року належить книжковий знак С.П.Значко-Яворської, чіткий та скупий композицією; на ньому змальовано емблему роду Бернацьких, уміщену в українській картуш. Цей малюнок використано було яко супер-екслібрис на оправах дев"яти особливих примірників виданої 1914 року книги "Родословіе дворян Бернацких".

1915 року Нарбут виконав досить складний, тотожній книжковий знак для бібліотеки Гербового відділу Департамента Герольдії "Правительствующего Сената". Виконання цього екслібрису припадає на той час, коли Нарбут захоплювався геральдичним мистецтвом; ефектні комбінації гербових символів та емблем в той час захоплювали цілу групу художників-графіків, особливо Нарбута та Шарлеманя. У цьому захопленні геральдикою велику роль відограло приятелювання Ю.І.Нарбута з В.К.

Лукомським та С.М.Тройницьким. Видатний знавець геральдики-учений колекціонер, завзятий ентузіаст археологічної науки, завжди мандруючи в нетрях архівних досліджень, В.К.Лукомський зумів заразити Нарбута своєю закоханістю в маленьких і вибагливих таємницях гербознавства. Чималою мірою під його впливом творчість Нарбута пройняласяпишністю геральдичних фігур.

Працюючи в Гербовому відділі Департамента Геральдії, Нарбут збагнув тут на незчисленних зразках усі основи геральдичної майстерности і в низці складних графічних композицій відбив старовинну емблематику. Звичайна вада геральдичних книжкових знаків є брак індивідуальної виразистости. Відограючи ролю родового, родинного символу, герб переходить з покоління в поколіннямайже без ніяких змін не відбиваючи особистих смаків та нахилів окремих представників р о д у. Гербовий екслібрис бувае часто урочистий та чепурний, але як особистий книжковий знак він нічого не промовляе нам ні п р о характер бібліотеки, н і п р о індивідуальність власника. Він є тільки історична довідка та декоративний мотив. У гербовому книжковому знаку художник безсилий висловити чужу психологію, просто не маючи для цього матеріалу. Зате він маe змогу виявити свій графічний стиль. свій смак, своe почування композиції.

Екслібрис Нарбутів для бібліотеки Гербового Відділу змальовуe обеліск; на ньому двохголовий орел з сенатським гербом по-середині тулуба; коло підніжжя обеліску розташовано купи геральдичних річей, грамот, дипломів і книг. У горішній частині знаку розподілено п"ятьма рядками напис.

Одночасно Нарбут виконав так само пишний геральдичний екслібрис для Н.Н.Врангеля, відомого історика мистецтва, найближчого співробітника часопису "Старые Годы". На цьому знаку змальовано герб Врангеля посеред дерев архітектурних руїн.

Наступного року Нарбут намалював гербовий екслібріс для П.Я. Дорошенка, українського громадського діяча, мистецтвознавця, директора гімназії, в якій вчився свого часу Нарбут. Цей книжковий знак так само простий та лаконичний, як і книжкові знаки Дубенського, Значко-Яворської і Лукомського; так-само ж строго дотримано в ньому графічної рівноваги, також бездоганно правильно розташовано окремі елементи композиції та шрифту.

Ще один геральдичнийекслібрис зробив Нарбут для А.І.Римського-Корсакова /ред.-вид. часопису "Музыкальный Современник"/. На жаль, цей книжковий знак не було видано і навіть його оригінал загинув.

Надзвичайно майстерний книжковий знак виконав Нарбут 1919 р. для визначного київського бібліофіла та збирача О.Е.Танзена. У центрі композиції на невисокім підніжжі вміщено мармурову вазу, навколо якої розташовано різні речі збирачівства, книги, силуети то-що.

Слід відзначити ще одну роботу Нарбутову, що маe характер екслібрису, хоч її невикористано як книжковий знак, а саме - герб Т р о й н и ц ь к и х, оточений стрічкою з латинським н а п и с о м Цей м а л ю н о к правив за видавничу печатку на жартівливому виданні, видрукованому 1912 року, в числі восьмох нумерованих примірників: "Реестр шести знатным особам" /у цій брошурі подано герби В.Г.Лукомського, А.Е.Фелькерзама, В.Я.Чемберса, Ю.І.Нарбута, С.М. Тройницького та О.А.Шарлеманя, що їх виконав Нарбут/.

Геральдичні книжкові знаки Нарбутові не являють собою точного копіювання гербів, надрукованих у "Российском Гербовнике". Нарбут умів трансформувати сухий урядовий трафарет гравірованих гербів, надаючи їм гнучкої та промовистої графічної майстерности. Відзначімо, доречи, що художник, не задовольняючися з офіційної форми свойого власного родинного гербу, перекомпонував його; так-самo перекомпонував він герби де-яких близьких йому українських родів і де-яких його друзів.

Геральдичні екслібриси Нарбутові за наших часів чимало вплинули на творчість художника А.М. Литвиненка, що пройнявся красою геральдичного майсерства. У низці екслібрисів /див. "Книжные знаки А.М.Литвиненко", вид. "Ленинградского Об-ва Экслибристов", 1924/, Литвиненко, йдучи за Нарбутом, удало використав геральдичні мотиви пристосовуючи їх до книжкового знаку.

У нашому короткому огляді екслібрисів Нарбутових ми штучно ізолювали тему, так само як і В.К. Охочинський у своїй брошурі "Книжные знаки Ю.И.Нарбута"., це б то зробили спробу показати "обличчя"Нарбута-екслібриста. Слід визнати, що так ставити тему - не зовсім правильно: і кількість, і зміст екслібрисів Нарбутових є такі, що його не можна вважати за справжнього екслібриста. Усі його вправи в цій галузі цілком випливають з його праць над геральдикою. "Книжкові знаки Нарбутов" це лише розділ з можливої книги про Нарбута, як геральдичного художника. Не екслібристи, а геральдики можуть вважати його за "свойого" художника.

У галузі книжкового знаку Ю.І.Нарбут зробив порівнюючи небагато і проблеми екслібрису, як формули, він розвязав. Але в межах геральдичних завдань його книжкові знаки є, безсумнівно, зразки гарного смаку і композиційного такту.

-----:::::-----

Ю.Р.

ЧУЖИНЦІ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ЗНАМЕННИЦТВО

Не раз чужинці заберали голос в справах українського знаменництва.

Нажаль, умови в яких ми перебуваємо не дають сьогодні можливости зібрати цей прецікавий матеріял. А тому доводиться тут обмежуватися лишень тим, що далося схоронити в записках.

Цікавими є розвідки П е к о в и н с ь к о г о , проф.Краківського Університету. В книзі своїй "О жрудлах геральдикі руськей", Краків 1899 р., він пише: "Коли в своїх дослідах над середньовічним польським знаменництвом прийшов я до переконання, що найстарші печаткові знаки польської шляхти не що інше, як тільки скандинавські руна і що в інший спосіб не дастьсявияснити їх походження, насунулося мені одразу спостереження, що українське знаменництво без порівнання багатше від знаменництва польського знаменами такого роду".

"Почав тому подрібнс розглядати українське знаменництво й прийшов до переконання, що українське знаменництво розпоряджає й такими руничними тематами, сліду яких в польській геральдиці й додивитися не можна".

"Що до припущення, що одне з тих двох знаменництв походить від другого, то в дійсности знаменництво руське виявилося безпорівнання багатшим знаменами з тематами рунічного походження, порівнюючи з польським знаменництвом. З огляду на те в інших варунках можно було б сміливо уважати українське знаменництво за джерело знаменництва польського".

"Але стає на перешкоді факт, що знаменництво це плід західньої культури, що з заходу йдучи на схід через Польщу могло знаменництво достатися на Русь, але ніколи не відворотно".

Пекосінський цілком ито упустив, що походження рун ще не розвязане. Що руна на Україні були раніше, як в Західній Европі, а що в Польщі рун взагалі дотепер не знайдено й сліду, а ті річи, які ніби були знайдені в Польщі під час розкопів, виявилися, як грубо сфальшовані самими поляками, що розкрив великий вчений Ягіч.

Так, що прав Пекосинський в першім своїм твердженні, що польське знаменництво має своїм джерелом знаменництво українське.

О. В е р и г а - Д а р о в с ь к и й в своїм творі "Знакі печентне руське" Париж, 1862 р. на стор.8 впрост каже, що "ще за Пяста /себто перед виникненням знаменництва в західній Европі.- увага Ю.Р./ знамена з західньої України принесено було до Польщі."

О л е к с а н д е р Я б л о н о в с ь к и й, в часопису "Вісла" /Варшава/ 1891 р. на стор. 104 ще на попередні твори Пекосинського остерегав його, що "українське знаменництво не можна вважати молодшою сестрою знаменництва польського", бо цілковито інші джерела лежать в його основі".

Суперечки між поляками про українське знаменництво проходять через всю польську знаменницьку літературу. Найбільш гостро проти польських знаменознавців виступив польський же дослідник А.Верига-Даровський. В своїм творі, про який вище згадали ми, вказує він, що, всупереч правді, польські знаменознавці вписали ціле українське знаменництво в польське знаменництво. Він на ст.29 Папроцького, Нісецького та Окульського називає "брехунами та баламутами", що І.Крашевський та А.Новосельський "омилювалися в виводах" /ст.30/.

"Що шляхта руських земель, які колись належала до складу Польщі, не є прийшла, як про це судять малоросійські патріоти й глупо розуміють деякі вчені, як наприклад кн.Петро Долгорукий; навпаки шляхта на тих землях є прастара й родима так само в Червоній, Чорній та Білій Руси, як на Поділлю, Волині та Україні".

"І.Крашевський згадує знамена руські, щоб вказати на їх нижчість, бо бракне в них "подань". Що неясні знаки можуть бути якимись "рунами", або "годлами" магічними. Знамено "Борейко" нагадує йому індійську сваргу. Новосельський додав ще до того індійські лінгами, татарські тамги, римські фасцімії, єгипетські кукуфи й на них казав формуватися українським знаменам". На стор.5 каже Варига-Даровський, що "А.Новосельський як ураган пройшов через руські знамена, обдер, викорінив все, що в них могло бути свійське, оприскав їх болотом десь з над джерел Нилу й берегів Ганґу". Далі Варига-Даровський пише /ст.5/: "Знамена в Україні пішли від печаток, а не від знаків на щитах і прапорах. Одні з них могли бути числами чи особистими монограмами, істоту яких сьогодні вже не відгадати, другі нагадують букви П /покой/ і М /мыслите/, що значило, первотно, в скороченню князівські "печатки" й князівські "метки". Вразила Лелевеля не менш часто повторювана літера Т /твердо/. Він припускав, що можна пояснити її через слово "Тайна" - "Таємниця". Я б судив, що скорше це буде монгольське "Тавро", "Пятка", або "печать" /Сігілюм/".

Праця Верига-Даровського є єдина польська праця, що об"єктивно розглядає українське знаменництво.

Цікаво, що суперечки про українське знаменництво, й ніби вищість знаменництва польського, сягають давніх часів.

Ось перед нами Літопись Биковця, писана українською мовою, з ХУ віку. Там описує Биковець з"їзд коронованих в Луцьку 1429 р., а між ними: - цісар Жигимонд, король данський, Володислав Ягайло та Витольд. Малося на меті, аби нахилити цісаря, щоб піднести Витольда до гідности короля литовського. Цісар проти того не ставився. Бажали собі того й бояри українські та литовські. Але не було певности, чи не спротивляться тому польські пани.

Народжувалися, в який спосіб все попровадити й що треба зробити українським і литовським боярам, щоб позискати поляків. Цісар Жигимонд пригадав українським і литовським панам, "що пани ляхи не могли інакше досягти миру між королівством чеським і польським, бо завжди між тими краями бували війни, аж поки пани ляхи з чеськими панами збраталися /час панування чеських Вацлавів над Польщею в р. 1290-1306 - Ю.Р./ тим, що ляхи побрали собі знамена у чеських панів.

А відколи побрали собі знамена, й тим з ними побралися, відтоді заперестали боротьбу поміж себе й живуть собі в мирі. А тому й ви литвини берите собі знамена від ляхів".

Українці й литвини так відповіли Цісареві й Великому князеві Витольдові; "Милостивий Цісарю й господаре, наш Великий Княже Витольде. Ляхове не були шляхтою, але були люди прості, а ні знамен своїх не мали, й великими дарами доходили того від чехів, щоб їм чехи випозичили знамен своїх, зробили їх шляхтою й до знамен своїх приняли. Але ми стара шляхта римська: предки наші з тими знаменами своїми зайшли до тих держав і уживали їх, а так само тепер і ми їх маємо й уживаємо як своїх, а обок їх не потребуємо інших нових знамен, а тримаємося давніх, що нам їх предки наші залишили".

На те все відповів Цісар, що то все правда, "але не для того маєте приймати знамена від ляхів, щоб то для шляхетства, але берете від них знамена для єдности й для братства з ними. Бо коли знамена між себе поберете, тоді один другому братом станете й повинен буде один другому сприяти".

А Витольд від себе додав: "Маєте збрататися з ляхами й знамена від них для того брати, аби своїм спротивом вони не вчинили перешкоди моїй короні. Коли мені вже принесуть корону, то ви їм потім можете їх лист з поворотом відіслати, а знамена їх відкинути, а свої давні знову взяти".

Далі хроніка не подає, як закінчилася справа з знаменами, тільки зазначає, що "ляхове не зичили корони Литві" а до коронації не дійшло, хоч і Папа вже дозволив. Ав р. 1400 вмер і кн. Витольд.

Проф. А. Малецький в своїм творі "Студіе Геральдичне" Львів. т. I ст. 292-323 спробував проаналізувати ті відомости й устатив, що дійсно значна частина польських знамен, в кількості 46 запозичена у Чехів. Але зазначає, що це ще не кінець, бо чеське знаменництво розроблене дуже слабо і що пізніше може виявитися, що запозичення чеських знамен поляками було куди більше.

Для уваги українців, що посідають ніби польські знамена, подаємо тут спис[illegible] польських знамен, запозичени[illegible] у чехів, як їх устатив проф. А. Малецький: Абданк, Беліна, Біберштайн, Вуж, Вінява, Вежа, Гербурт, Газдава, Грабе, Гуска, Глаубіц, Гріф, Древіце, Дрин, Забава, Заремба, Злотоголенчик, Кетлін, Корвін, Корнич, Коржбок, Кушаба, Лебедь, Лодзя, Нечуя, Одровонж, Окша, Олень, Оссорія, Остреов, Остоя, Порай, Прус III, Прегонія, Рамулт, Романі, Старий-Кунь, Стернберг, Стремя, Свинка, Сухекінати, Топач, Шеліга, Юноша, Ястребець і один невідомої назви, що уявляє й стріли, навхрест під простим кутом покладені, гострим кінцем назовні.

Назви цим знаменам дали вже поляки.

Цікаво, що в цьому списку, є кілька знамен українських. Той список треба було б грунтовно простудіювати, бо наприклад, Абданк і другі доказували б запозичення знамен чехами з України.

З появою "Української Родовідної Установи" й часопису "Рід та Знамено" тепер тільки, майже вперше у нас, зачинається наукова вивчення багатійшого українського знаменництва. Тепер тільки настане час, коли можна буде з'ясовітити його дії, а тоді сказати, що властиво уявляє з себе польське знаменництво та тим допомогти й самим полякам виплутатися з лабиринту суперечностей, куди вони загналися, приписуючи собі те, що ніколи їхнім не було.

----:::::----

Проф. Д-р М. МІЛЛЕР.

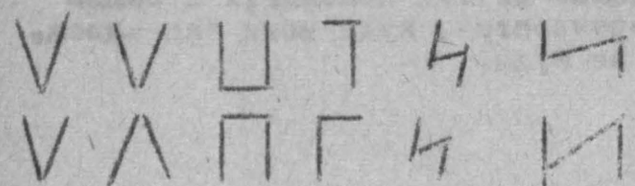
ПО СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ "РІД ТА ЗНАМЕНО".

В перших же числах часопису, маємо силу різномайтною та багато матеріялу диводі несподіваної наукової ваги. Така виключна змістовність часопису, вказує на велику кількість матеріяльу, що накопичувався у науковців, не мавших змоги його публикувати, та на суспільно-наукову потребу часопису типу "Рід та Знамено". Цікавий та цінний матеріял, завдяки публикації, заходить до наукового ужитку і викликає багато спогадів, аналогій та усуспільнень. В такий спосіб часопис допомагає об"єднанню та зросту наукової думки загалу.

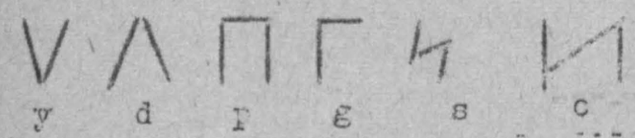
На разі оприлюднюємо кілька зауважень та приміток, що виникли було під час перегляду перших 2-х чисел часопису "Рід та Знамено".

1. Б о р т н і з н а м е н а . Під цією назвою зустрічаємо в ч.1-му "Р. та З.", публикацію Р.П. В цій публикації автор описує сучасні бортні знамена, які він спостеріг в північній Київщині, а також наводить відриси тих знаків, що й дають підстави для багатьох важних висновків. Бортні міти розповсюджені по всій лісовій смузі Східній Европи у всіх племін, що й досі займаються бортневим пасічництвом - однією з первісних привласнюючих господарчих форм. Завдяки великому значенню пасічництва в примитивному господарстві, виникає форма звичаєвого права - бортні міти або знамена, що заходять уже у всі перші кодекси писаних законів, отже у нас "Руську Правду". Особливо бортневе пасічництво було розповсюджено в Уральских лісах у башкирів, що цілий нарід жив переважно з того господарства. Башкирські бортневі знаки звичайно походять від родових тамг, знаків власности, з якими тісно повязані. як бачимо з публикації Р.П., збереглося бортневе пасічництво подекуди і у нас, в Північній Україні-Київському Поліссі. Збереглися до наших днів і бортневі знамена або міти, які, маємо право думати, так само у свій час були пов"язані з тамгами-родовими знаками, як і в інших народів. Руська Правда, початку XI ст. легалізує та охороняє бортневі знаки. Походження ж їх значно раніше.

Що ж уявляють собою українські бортневі знаки? З наведених автором публикації видрисів 1-3 дають родинні модуляції одного знаку. Так саме 4-5. 6-й має маленьке перехрестя, додане до основи якимсь поколінням, але в основі знак не порушений. Таким чином маємо разом 6 ріжних знаків. Від докристіянського часу на Україні, в числі всяких фігур ідеографічних, найбільш зустрічаємо руни, особливо т.зв. готські або Надчорноморські. Руни зустрічаємо в українському геометричному орнаменті, в старослав"янській абетці, т.зв. Кирилиці /40%/ і, що особливо цікаво в даному разі, в знаменах староукраїнських шляхетських родів. Отже ще не бачучи українських бортневих знаків, можна припустити, що серед них якусь ролю мусили грати руни. Порівнявши ж віфиси Р.П. до руничного шрифту, побачимо, що всі наведені бортні знаки уявляють собою в основі руни.

Бортні знамена

Руничні літери. x/

y d r ɛ s c

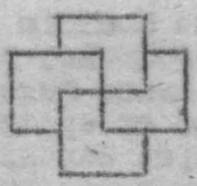
---

x/ Руничні літери взято з новішого видання по рунознавству:

Відтак, до перелічених вище форм збережінних рун в пам"ятках української культури, маємо додати ниний ще й бортні знамена. Серед них, крім літер шрифту " allgemeine evropäische " бачимо 3 літери /2,3,4/ з Вульфилівського готського шрифту. Домішка готських рун, що цілком невідомі в Середній Европі, характерна для всіх українських пам"яток, і то саме в пропорції коло 50 %.

Публиковані Р.П. руни в українських бортневих знаках, мають велике пізнавче значіння для дальших студій з української символографії. Особливо ж важні для вирішення питань походження староукраїнських родових знамен.

2. К л е й н а н а п о с у д і к н я з і в с ь к о ї д о б и . Під цією назвою уміщено в ч.2. розвідку Проф.В.Козловської.З приводу цієї праці згадую таке: Здається на самому початку 1899 р.р., під час ремонту Св.Софії в Київі, несподівано було знайдено цілі ряди макітер, замурованих в стіни, що колись грали ролю голосників /резонаторів/. На днищах деяких з цих макітер були клейна, з яких одно, найбільш розповсюджене, вражало своєю своєрідністю. Це було сполучення свастики з хрестом, створене остроумним злученням чотирьох квадратів. Ніякі символичні фігури не дають такої кількости ріжноманітних, часто складних та декоративних модуляцій, як свастика та хрест. Я мав волись в своїх зарисовках до 100 ріжних датованих форм свастики. Але такої форми, як на днищі макітер з Св.Софії - ніколи і ніде не зустрічав. 1/

Клейно на днищах макітер з Св.Софії та на посуді з Старого Галича.

Минуло півстоліття.Оглядаючи р.1943 у Львові здобутки проф. Я.Пастернака з розкопів Старого Галича, я був здивований, наскочивши на днища посуду з Золотого Току,з тими ж самими клейнами. 2/ Більш таких клейн я ніде не зустрічав і не знаю. Знахідка їх в Старому Галичі зайвий раз указує на тотожність галицької культури того часу з київською.Можливо також,що це клейно пов"язане з якимсь видатнішим керамичним виробництвом того часу в Київі.

3. П о р т р е т В.Кн. Я р о с л а в а М у д р о г о . В 2-му числі часопису уміщено в прекрасній репродукції погрудця Кн. Ярослава в реконструкції М.Герасимова.

М.Герасимов, народний учитель в селі коло м.Іркутськ, археолог-аматор, наприкінці 1920 р.р. зробив надзвичайні знахідки в палеолітичній стації біля с.Мальта, під Іркутськом. Він знайшов тут багатющі вияви мистецтва магдаленського часу, з мамутячої кости. Між ними коло 16 жіночих фігурок, також різаних з кости, та дітяче поховання з багато орнаментованими кістковими прикрасами. Потому М.Герасимова було забрано в Петербург, яко аспіранта в Академію Історії Матерьяльної Культури, для підготовки до наукової праці. Тут за який час виявилося, що М.Герасимов особливих здібностей до науки не має, проте виявляє видатний хист мистця-сницара /скульптора/. Відтоді М.Герасимов зробився скульптором-реставратором Ін-та Історичної технології,

---

1/ Клейна київських знахідок опубликовані в "Археологическихъ известиях и заметках". Мо, 1892 г.

2/ Клейна галицьких знахідок опубликовані в книжці Я.Пастернак, "Старий Галич. Л., 1944 р.

де практикував яко реставратор людських типів на черепах. Далі він придбав славу деякими удалими реконструкціями, як от сінантропа, неандертольця, дівчинки з печери. Тешік-Таш, жінки брондзової доби з Північн.-Кавказу та інш. Так М.Герасимов зробився єдиним фахівцем цієї справи в СССР.

В 1939 р., після відкриття домовини Ярослава Мудрого, його кости було перевезено до Петербургу для наукової обробки. Рентгенологічний Ін-т, після спеціяльного досліду та вивчення кісток, опублікував реконструкцію психофізичного образу Великого Князя. На той час були публіковані й інші цікаві матеріяли до характеристики Ярослава, на підставі звідомлень про нього в скандинавських сагах.

Череп Ярослава був переданий М.Герасимову для реконструкції його портретного погруддя. Підчас цієї праці і виявилася недостатня освіченість М.Герасимова та відсутність у нього фахового антропологічного знання. М.Герасимов, не маючи найменшого уявлення про український тип, сам ясно виявлений монголоїд, родився та виріс серед росіян лапоноїдного типу. Українсько-руського князя 10-12 ст.ст. можемо уявити собі по відомому портретному опису Святослава, по опису зовнішнього вигляду словян того часу, по виображенню князів на монетах, та врешті по живому староукраїнському типу, що по місцях прекрасно зберігся до нашого часу. У Герасимова ж, під час реконструкції Ярослава, виявився не українсько-руський князь 11 ст., а рязанський "мужик-штукатур" 19 ст. в якомусь фантастичному шличку. Типове російсько-фінська пика з широкими вилицями, вузькими очима, простим волоссям та цаповою борідкою.

При Ін-ті було створено Комісію для апробації погруддя з боку історичного, мистецького і, головне, політичного. Комісія найшла реконструкцію невдалою, виображення князя модернизованим і до масового виробу та розповсюдження - не ствердила. Єдиний примірник, зроблений з білої порцеляни на Держ.Порц. Заводі, лишився на спогад на столі в директора Ін-ту Проф. М.Артамонова, де я й оглядав його в 1940 р. Це саме порцелянове погруддя і наведено в № 2 "Рід та Знамено". Оригінальний череп В.Кн.Ярослава, який я також мав щастя тримати у руках та оглядати, після невдалої спроби реконструкції портрета князя, разом з кістками, був повернутий наприкінці того ж 1940 р. до Св.Софії в Київі. Там він знаходився ще за німецьку окупацію. Але дальша судьбина цієї національної української святині, мені вже невідома.

-----;;;;;-----

Проф.Д-р Ярослав РУДНИЦЬКИЙ

ЗБИРАННЯ МАТЕРІЯЛІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО ОСОБОВОГО Й МІСЦЕВОГО НАЗОВНИЦТВА

/Скорочене звідомлення, прочитане на річній сесії усіх Груп УВАН в Авгсбурзі дня 25 березня 1947 р./

Щоб використати те, що в українських таборах на еміграції - добра нагода зібралися тепер люди з різних земель України й для вивчення української духовости в усіх її виявах, з усіма її місцевими й загально-українськими особливостями, вирішено на третій науковій конференції Мовознавчої Ррупи УВАН у травні 1946 р. в Фюссені, зорганізувати збирання діялектологічних і ономастічних матеріялів на ос-

нові власних записів поодиноких членів Групи та окремих запитників /квестіонарів/. Діялектологічною працею доручено керувати д-рові Марії Пшепюрській, назовничу справу перейняв на себе підписаний.

Ономастичнк працю ведено в двох напрямках: 1/збирано безпосередньо назовничий матеріял між емігрантами й 2/розсилано запитника /квестіонара/, що в 18 питаннях обхоплював увесь можливий матеріял із особового й місцевого назовництва. Цей запитник надруковано в "Бюлетеню УВАН" ч.6. за червень 1946 р. для розсилки/, висота накладу 200 примірників/. Деякі еміграційні осередки передрукували самі цей запитник й розширювали між людьми. Так напр. український табір у Байройті зорганізував систематичне збирання матеріялу в рямцях праці "Народнього Університету" під керівництвом проф.Д-ра Костя Кисілевського. Запитник передруковано теж у деяких наших журналах, напр. у 2 числі "Роду і Знамена" на стор.45. Найцікавіший матеріял отримано від студентів - україністів Українського Вільного Університету, вони спрацьовували цей запитник як семінарні вправи й продискутовували на засіданнях мого семінара.

В сумі зібрано такою методою 40 відповідей із різних місцевостей України, а саме:

1. Галичина	- 27	відповідей
2. Полтавщина	- 5	"
3. Чернигівщина	- 2	"
4. Волинь	- 3	"
5. Дніпропетровщина	- 1	"
6. Херсонщина	- 1	"
7. Запоріжчина	- 1	"
8. Закарпаття	- 1	"

Час збирання: від вересня 1946 до квітня 1947.

Акцію збирання цих матеріялів ведеться далі.

x x

x

Подаючи нижче 18 питань нашого запитника, прохаємо ввічливо людей доброї волі й усіх, кому дорога справа українського назовництва й української науки взагалі, подавати відповіді на ці питання, пересилаючи їх на адресу редакції "Рід і Знамено".

Ось ці питання, що на них треба подати відповіді на окремому аркуші паперу, зазначивши місцевість та наголоси на кожній назві:

1. Які хресні імена вживалися в селі чи місті, з якого походите Ви або Ваші співрозмовники?
2. Які були здрібнілі і згрубілі форми цих імен?
3. Що рішало про вибір хресного імення /церковна, історично-національна, родинна, традиція, припадковість і т.д./ Чи були подвійні хресні імення.
4. Які були прізвища вданому селі чи місці?
5. Які були прозви, що вживалися на місці або поруч прізвищ?
6. Як пояснював народ поодинокі імення і прізвища?
7. Яка була офіційна, а яка неофіційна /народня/ назва місцевости з якої походите, агл. походить Ваш співрозмовник?
8. Як називали сусідні села людей із даної місцевости, та як їх жартівливо прозивали?
9. Як називалися окремі замешкалі частини поселення?
10. Як народ називав довкільні луки, поля, луги, ліси, полонини й т.п.?
11. Які були назви гір, вершків, горбів і горбків, скель і т.д.?
12. Як називалися ріки, потоки, потічки, стави, озера, заливи й т.д.
13. Як народ пояснював собі повстання окремих назов?

В. СЕНЮТОВИЧ-БЕРЕЖНИЙ

- доктор філософії.

12 травня 1947 р. в українському Університеті в Мюнхені В. Сенютович-Бережний захищав докторську дисертацію. Як дисертацію він представив до Університету свій новий твір: - "Шляхта землі волинської та її участь в українськім національнім і культурнім житті". Дисертація обіймає 85 друкованих на машині сторінок.

Опоненти підкреслили наукове значіння праці, а до окремих точок поробили свої уваги, на які відповідав В.Сенютович-Бережний, захищаючи свої позіції.

12 червня 1947 р. в тому ж Університеті відбулася урочиста промоція нового нашого доктора.

В присутності професорів, студентів і гостей Декан Філософічного факультету проф. І.Мірчук представив В.Сенютовича-Бережного Ректорові проф. В.Щербаківському та подав його життепис, перебіг студій та іспитів. Ректор ствердив, що В.Сенютович-Бережний задовольнив вимогам, потрібним для отримання титулу доктора філософії, а проф. Д.Петрів виконав урочистий акт промоції та вручив диплом.

Як довідуємося д-ра В.Сенютовича-Бережного призначено асистентом в Українському Університеті в Мюнхені при катедрі історії у проф. п.Полонської-Василенко.

"Українська Родовідна Установа" і редакція часопису "Рід та Знамено" засилають новому докторові, першому українцеві, що дістає докторат за дисертацію в зв"язку з українським родознавством, свої найліпші побажання в успішних працях на добро української науки та народу.

----:::::----

М А Т Е Р І Я Л И

Діялектологія й справа походження галицької шляхти.

В 2.числі "Роду й Знамена" на стор.43-44 Вш. Ю.Рудич порушив питання генези галицької шляхти, видвигаючи при цьому гіпотезу про можливість походження її з півдня, з Дакії, з часів її розгрому римським імператором Траяном в 4.ст. після Хр. Поновний автор покликається при цій нагоді на одну з моїх праць /"Український наголос" Прага 1942/, де у вступі я підкреслюю деякі формально-мовні різниці в соціяльному аспекті серед шляхетських і селянських мешканців гірських околиць Бойківщини, в Галичині. В зв'язку з питанням, що його поставлено мені на стор.44, уважаю за відповідне подати осьщо до відома зацікавленим у цій справі:

Коли я в рр.1934-37 переводив діялектологічні й ономастичні досліди на Бойківщині, звернув увагу й на соціяльні різниці в міщаних селянсько-шляхетських оселях, напр. Устрийщині й у Турчанщині. Це вперше зустрінув я не тільки різниці в побуті /окреме місце в церкві, деякі різниці в одягу, традиційну нехіть до міщаних подруж між селянами й шляхтою й т.п./, але й у мові. Найприкметніші явища, які я тоді відмітив, було вживання приростка ві- шляхетськими мовлянами /напр. "вінести", "вібрати", "відати" й ін./, а ви- селянами /напр. "винести", "вибрати", "видати" й ін./ Крім цього в деяких селах шляхта вживає звука -е по м'яких приголосівках /"ветє", "коне, вести"/, селяни ж -а на цьому місці /"взятя", "коня", "взяти"/. Насувається питання, чи можна на цій основі твердити щонебудь про можливості походження шляхетських мешканців даних сіл. В основі треба відповісти притакливо на це запитання, бо є можливості льокалізувати дані мовні явища, а саме на п і в н о ч і від бойківських теренів, а в наддністрянському говорі, де вони /а зокрема -е після м'яких/ мають свою генезу й звідкіля експандували /разом із мовлянами, їхніми носіями/ на південь, у гори. Цей образ і правдоподібність міграцій українського населення з долів у гори, з півночі на південь, потверджується й іншими явищами на східніх теренах Бойківщини. Час тих міграцій годі точно устійнювати, не маючи історичних даних про перехід типу "вибрати" в "вібрати", чи теж типу "взятя" в "ветє". На всякий випадок він, на нашу думку, не старший як 16 століття.

Ці наші ствердження про міграцію підгірського населення з півночі на південь в гори й гіпотеза про /розмірно/ пізню хронологію згаданих діялектологічних явищ негативно насвітлюють проблему походження галицької дрібної шляхти з півдня, з Закарпаття. Мовні прикмети що їх принесли б українці з-за Карпат були б зовсім інші, як ті, що їх вони принесли в гори з північного Підкарпаття. Хронологія ж тут, туж не без значення. Різниця в /приблизно/ 12 століттях не дозволяє рішуче на якінебудь обосновані висновки про тракійське походження галицької шляхти.

Авґсбурґ, 5.8.1947. Яр.Рудницький.

Альманах -де-Гота.

Знаменитий альманах де-Гота почав виходити коло 1770 р. Виходив він дороку книжечками й напочат ку містив лише родоводи княжих домів. Пізніше з'явилося рівнобіжно й друге видання, з графськими родами, ще пізніще - третє з баронськими родами.

Лише щось в 1900 р. почали, крім попередніх трьох видань, виходити ще два "Урраделъ" /роди знані до 1400 р./ та "Брібадель" /після 1400 р./

Всі ці 5[illegible] альманахів виходили щорічно але до останнього часу. Тепер видавництво Гота залишилося в совітській зоні окупації й знищено.
Всі альманахи Гота - кілька сот книжечок маленького розміру, в 32°, виповнюють кілька полиць.
І до них і загальний показник всіх прізвищ.

Знамено та пропор Карпатської України.

14 березня 1939 р. голова уряду Карпатської України д-р Волошин проголосив в імені українського народу самостійність Карпатської України. 15 березня 1939 р. відбулося перше засідання сойму, на якому було ухвалено закон про самостійність, устрій, мову, ПРАПОР ТА ЗНАМЕНО держави й державний гимн.

Запрошення В.Липинського.

18 листопада 1929 р. відбувався в Барселоні конгрес шляхотської генеалогії та геральдики. Було вислано запрошення единому українцеві В.Липинському. Той відповів, що стан здоровля не дозволяє йому прибути на конгрес.

Загибель українських документів.

В книзі Л.Биковського "Варшавські Бібліотеки в VIII - X.1944 р.", яка тільки вийшла з друку, знаходимо повідомлення, що Книгозбір Ординації Красінських /Варшава, Окульнік ч.9/ "цілковито розторощений і спалений від низу до гори" під час Варшавського повстання в 1944 р. Книгозбір мав, між іншим, "також кілька тисяч пергамінових шляхетських дипльомів, в тому багато українців".

Єп.Варлаам Шишацький.

15 червня 1947 р. відбулося наукове засідання богословського факультету Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц. Проф. д-р О.Оглоблин доповів про єпископа Варлаама Шишацького, визначного, але досі мало знаного українського церковного діяча. Народився він у Шишаках, в козацькій родині. У Вільні попав в конфлікт з Польщею. Після приключення Білорусі до Москви, став архиєпископом могилівським та витебським. В 1812 р., коли французи зайняли Могилів, Варлаам визнав їх владу. Пізніще Московський Синод в огидній церемонії скинув з нього єпископство, й заслав його, як ченця, до монастиря в Новгор.-Сіверську, де він і помер 1820 р.

Михайло Гарасевич.

В час. "Неділя" ч.78 за 1947 р. умістив д-р С. - Баран статтю про "Друковане Слово", де згадав, що о.д-р Михайло Гарасевич, архипресвітер гр.-катол. Митрополичої Капітули у Львові, був першим редактором щоденника німецькою мовою у Львові в 1817 р.
Він одержав від цісаря Франца I-го шляхетство і титул барона Нойштерна, та використав це у Ватикані на українську користь.

"Запозичення" тризуба.

Іноді трапляється в публікаціях згадка, що якась московська організація прийняла тризуб за державне знамено Росії. Про це була тільки чутка й ніхто не знав яка саме організація це зробила.
Зробила то нова політична московська організація, що виникла в Сербії коло 1927 під назвою "Національно-Трудовий Союз Нового Покоління".
Цей Союз заявив, що тризуб це знамено Вел.Кн.Володимира, основоположника Росії, а тому тризуб треба признати російським державним знаменом, а не чужий двоглавий орел. Українці неправильно привластили собі знамено Володимира.
Всі видання цього Союзу виходили з знаком тризуба. При чому дуже характерно, що цей Союз не спромігся, навіть, знайти форму тризуба для себе, а впрост друкував його таким, як прийняла Українська Центральна Рада в 1917 р.

Тому, що ви селяни...!

В часопису польському "Кроніка" від 15.VI.1947 уміщена стаття нашого знаного адвоката Льва Ганкевича в справі польсько-українського порозуміння. В 1915 р. його співрозмовець, польський представник граф Йосип Потоцький, сказав: "Так, ми вас не любимо, але не для того, що ви українці, а тому що ви селяни".
Незанадто глибокий політичний розум має той бундючний польський шляхтич.

Знаки на "Ковельському списі".

В часопису "Вісла", Варшава, 1891 р., на ст.133 подає Ол.Яблоновський, "що на так званому ковельському списі, найстаршому забутковій норманско-руничному, обок імени є таємні символічні знаки, що відповідать "руським" іменам Борейко і Гутор".

Печатка Воєводи Сешина.

"Воєвода Краківський Сешин /коло 1100 р./ печатається печаткою з монограмою кириличною С-П, а підпис оточний на печатці латинкою. Цікавий приклад, який дає багато до мислення". Некосінський "Печатки польські віків середніх". Краків, ст.121 , з мал. 136.

ЛЮДИ Й ПОДІЇ

Зміна в "конституції" СССР про шлюб.

Як подає "Нувель де Франс," Верховна Рада Советського Союзу, на внесок Вишинського, вирішила, що мати й дитина "повинні бути забезпечені куди більше, як в капіталістичних країнах." Легальне подружжя має стати відтепер однією з основ держави. Розвід можна буде добути тільки в дуже рідких та важливих випадках. Всі справи, що стосуються родини й родинного життя, належать до компетенції Верховної Ради та Уряду.

Новий закон про шлюб.

Як повідомляє агенція ТП, 21-го березня 1947 р. президія Верховного Совета СССР ухвалила, що всім громадянам Советського Союзу заборонено брати шлюб з чужинцями, без винятку, до якої б національности вони не належали. Одначе, дотеперішні шлюби з чужинцями залишаються непорушними. Всі советські республіки одержали н а к а з змінити законодавство своїх країн у дусі цієї постанови.

Розріст населення в Індії

В 1891 р. мала Індія 279.446.248 мешканців, в 1931 р. вже 338.119.149, а в 1941 р. 388.120.347. В 1939 р. було в Індії на 22 смертних випадки 34 народжень. Індія - одна з нечисленних країн, де число чоловіків постійно більше від числа жінок. 90% населення Індії живе по селах. Дрібні хлібороби творять більшість.

Метрики позашлюбних дітей.

Польська влада видала розпорядження, щоб в метриках позашлюбних дітей не писати "Н. Н." що означало незнаного батька. Надалі будуть вписувати прибране прізвище. Таким чином метрика не буде різнитися від метрик шлюбних дітей.

Клопоти Англії про дорість. В часопису "Медична Преса" знаний англійський лікар Франклін Бейкнель стверджує, що харчове становище в Англії дуже скрутне. Англійці дістають тільки 2100 кальорій. Підростаюче покоління не дістає належної кількости молока, товщу та цукру. Він висловлює обаву, що здорова дотепер раса англосаксів, може підупадати і дрібніти.

Вік англійців. На 47,5 мільона мешканців в 1938 р. мала Англія 4 мільони в віку понад 65 літ. В 1946 році на 48 мільонів мешканців - 5,1 мільона.

Нешлюбні діти. Часопис "Кроніка" в ч.23, 1947 р., подає що серед дітей, які вродилися в Берліні, в 1944-45 р. було 22,44% нешлюбних. В 1946 р. відсоток нешлюбних дітей зменшився до 12.77%.
В 1933 р. у Франкфурті на Майні /Німеччина/ серед народжених дітей нешлюбних було 12.7%. В 1946 р., як виказує статистика, нешлюбних дітей було вже 18%.

Смертність в Берліні. Як повідомляє аґенція "У.П." в 1946 р. вмерло в Берліні 77.682 особи, цебто на 54.026 більше, як вродилося.

Збільшення народжень в З.Ш.А. ЗШПА мали в 1946 р. рекордову кількість народжень - 3.440.000. В 1943 р. вродилося - 3.127.000, а в 1933 р. - 2.312.000.
Як оголосив статистичний уряд в З'єднаних Штатах Америки народжується щохвилини 7 дітей. В 1947 р. це дасть 3 3/4 мільона дітей. Цікаво що ціле населення З.Ш.А. в 1790 р. було тільки 4 мільони. Вираховано, що пересічна довгота життя в З.Ш.А. тепер 67 літ.

Кількість шлюбів в З.Ш.А. Як подають американські часописи, в 1946 р. відбулася в З.Ш.А. найбільша кількість шлюбів, порівнюючи з попередніми роками за весь час існування держави.

Виказ народжень. Як подає "Час" в числі 19, з 11.У.1947, оголошено виказ народжень в 1942 р. Перше місце по кількости народжень займала Англія - 15.6 народжень на 1000 мешканців, далі Німеччина - 14.9, Франція - 14.5. Найменший приріст в усіх европейських країв мала Бельгія - 13.1.

Бійка за жінок. "Нувель де Франс" подає, що між племенами Віяко й Пакі дарі, які жиють над Амазонкою в Аргентині, прийшло до війни. Причиною війни є надмір жінок у Пакідарів і недостача їх у Віяків.

Видатна плодливість. Як подає чеська преса, жінка фабричного робітника в Сумперк /Моравa/ породила "чотирнята". Вона перед тим мала трійчків і дві пари близнят. За 5 літ вона мала 11-ро дітей.

Повінь розлучень. По закінченні війни почалась повінь розлучень в Англії. Суди англійські видали вже 75.000 розлучень і тепер тихнево видають до 1000 постанов. Підраховано, що на 7 шлюбів припадає одне розлучення. Щоб запобігти цьому язвищу заложили "Передшлюбні порадні".

Проти контролю народин. Англійські католицькі круги гостро запротестували проти постанови одного місцевого уряду, що в ній сказано: "Кожній замужній жінці треба залишити повну свободу контролю народин". Католицькі круги засуджують цю постанову як неприродню та неморальну. Маємо враження, кажуть вони в протесті, що в цей спосіб уряд хоче запобігти мешканевій кризі, бо родини, де менше дітей, потребують менше мешкання. Пороблено всі старання, щоб родинам приділено досить мешкального простору. За цим голосували на зборах і католики, й не католики.

Могили ізгоїв. - в Льор /Німеччина/ будуть упорядковані й на них будуть поставлені тривалі пам"ятники. В Льор міститься лічниця для хворих на легені й є вже там 10 могил українців.

Далекозорі... В Америці заклали товариство "Вдови третьої світової війни". Незабаром відбудеться й з'їзд цього товариства в Нью Йорку. Не подають тільки, хто його заклав.

Міжнародне Жіноче Об'єднання 26 квітня 1947 р. відбувся в Парижі III Міжнародній З'їзд Міжнароднього Жіночого Об'єднання. в справі оборони й зміцнення суспільного та соціяльного становища жінки.

Міжнародній кодовий сигнал. Перший по війні німецький корабель приплинув до Англії. З огляду на те, що німецький прапор тепер не усталений, корабель вивісив червоно-біло-синій прапор, цебто міжнародній "кодовий" сигнал.

Збільшення натурального приросту в Чехії. В 1946 р. народилося в Чехії 287 тисяч дітей, а в 1936 р. 238 тисяч, хоч населення тоді було більше на 3 мільони німців, які тепер виселені. В 1945 р. вродилося 276 тис. дітей. Приріст населення в 1946 р. був 180 тисяч.

"Світовий конґрес родини й популяції" відбувся 22-29 червня, 1947 р. в Парижі. На конґресі обговорювали: стан родинного життя, справи мешкань, стосунки батьків і дітей, праця жінки, роля родинних організацій в житті народу й держави. Учасниками конґресу могли бути тільки представники державних народів.

Біологічне відродження Франції. В багатьох краях в повоєнний час помічається характеристичне явище - значне збільшення народжень, особливо це кидається в вічі у Франції. В час з 1918 р. по р.1939 вирисувалося небезпечне становище Франції, коли в деякі роки смертність була вища за народження. Натурального приросту населення майже не було. Хоч в минулій війні страти Франції були порівнюючи невеликі - 620.000 забитих та вмерлих, однак брак приросту населення вселяв великий непокій. І ось статистика за 1946 р. несподівано показала 833 тисячі народжень. Число не одмічене вже від кількох десятків літ. А поруч з тим статистика відмітила й зменшення смертности серед немовлят. Французи сподіваються, що в 1947 кількість народжень дійде до 900 тисяч.

Держава поперає як може популяційну політику, підвищує допомогу багатодітним родинам, поліпшує опіку над матерью й дитиною.

По сторінках часописів

"Культура мас чи еліти?"

Під таким наголовком умістив Ю.Косач статтю в ч.51 "Українських Трибуни" за 13.7.1947 р.

В цій надзвичайно цікавій статті, що в значній мірі може стосуватися й "Української Родовідної Установи", автор каже:

"Проблема глибша й поставлена в соціяльно-культурній площині: маємо плекати культуру мас чи культуру еліти? Маємо плекати просвітянство й літературне козакування - чи революційну аристократичність?"

"Череда ніколи не творила культури. Велика культура повстає не з злагоди, а з гніву й трагедійности. Не з дозвілля, а з неспокою. Вона не плекається в просвітянсько-плужанських гурточках, а твориться одиницями, і їй підпорядковується, до неї дорослає юрба".

"Проф.Г. В а щ е н к о /"Рід та знамено" ч.2./ правильно каже: "В сучасній титанічній боротьбі двох світів український аристократизм в його здоровій формі може відограти важну й позитивну ролю".

Це взагалі. А відносно культури? Історик Б. К р у п н и ц ь к и й /"Заграва" ч.23/ справедливо стверджує: "Великий чисельний народ мусить створити й велику культуру. Інакше він загине, як окремий народ, як окрема нація, й стане тільки підложжям для поширення етнографічних границь іншого народу. Наша культура, що залишається й надалі культурою народньою й для народу, мусить стати в повному розумінні цього слова й культурою панською, аристократичною".

"Так, мусимо. Коли ми поглянемо довкруги себе, то побачимо, як інші здійснюють це слово "мусимо". Культура твориться і в демократичний вік під аристократичним /очевидно, в сенсі аристократизму не крови, а духу/ знаком. Блеф про нову умасовлену, усуспільнену культуру" винайдено тоталітаризмами. Все, що дійсно вартісне й дійсно велике в комуністичних і фашистівських режимах, постало поза тими режимами і всупереч їм. Мистецтво й література США, Франції, Великобританії й інших є твором еліти, а не маси. Тільки самі короткі п'ять років в історії літератури США /1850-1855/ з іменами Емерсона, Гавторна, Мельвіна й Вітмена створили класичну добу цієї літератури, хоч Вітмена за його "Листя трави" хотіли свого часу посадити до дому божевільних і нищили вуличною лайкою за "незрозумілість".

Аристократія й державне будівництво.

В часопису "Рідне Слово", ч.9-10 за 1946 р., Д-р Б. Крупницький умістив - "Силюети наших істориків".

Говорячи про В.Липинського він синтезує так його думки про аристократію й державне будівництво: -

"Надаючи великого значення в будові держави творчій меншості, аристократії, Липинський взявся реабілітувати й ту частину української шляхти, що за часів Б.Хмельницького повернулася до свого народу. На сьогодні стало, завдяки його дослідові, ясним, що українська шляхта прийняла дуже видатну участь і в повстанні

Б.Хмельницького проти Польщі і в будові української козацької державности. На прикладі польської шляхти показав це Липинський дуже яскраво і переконуюче. Це вже сталий здобуток української історіографії; правда, і тут помітна певна пересада, зрозуміла зрештою в автора, що захопився ідеєю переоцінки значення шляхти в будові держави Б.Хмельницького".

"В тісній співпраці української шляхти з елітою самого козацтва символізувалося для Липинського вирішалі одне з фундаментових питань державного українського будівництва: національна аристократія, на плечі якої була положена будова української державности, могла бути правдиво творчою тільки при гармонійному сполученні тих старих шляхетських родів, що берегли в собі традиції й умілості правлячої верстви, з новими позитивними елементами, що подібно до козацької старшини, вибивалися наверх.

Сам, походячи зі старої шляхти, Липинський боронив і ті позитивні якості, які були ще живучими в шляхетстві: традицію, авторитет і віру. Але він не процовідував примусу у відношеннях між правлячою елітою і народом. Авторитет і відповідальність згори, свобода знизу - так звучала його формула трудової монархії. Еліта мусіла здобути собі моральний авторитет серед народу; від неї вимагалося вміння вести за собою народні маси."

"В Липинському шануємо засновника державницького напряму української історіографії. Він відкрив нам очі на те, як треба оцінювати правдиву еліту, авторитет, консерватизм в кращому розумінні цього слова, в той час, як історики народницького напрямку безперечно навчили нас ставитися з пошаною і зі зрозумінням до потреб народної маси з її соціяльними і іншими вимогами".

Генетика в Совітах. Місячник " Discovery" , в числі за березень 1947 р. приносить статтю визначного англійського природника, члена Royal Society, Cyril Dean Darligton.

Він пише:

"Бачимо в Росії в одній галузі науки офіційне перекреслення правди, розсудку та людей, які боронили їх. Те перекреслення є не менш офіційне ніж в гітлеровській Німеччині. Стосується воно передовсім тої самої галузі науки, що стосується спадковости, раси і класи".

Далі він оповідає про долю знаменитого московського біолога Миколая Вавілова, якого забили большевики на початку останньої війни. Забили його за те, що боронив засад традиційної генетики, опертої на праві Мендля. Вбивство Вавілова було оточене такою великою таємницею, що в 1945 р. Королівське Т-во вибрало його на гонорового члена й не знало, що признає ту гідність особі, що її давно вже зліквідували.

Чолобим авторитетом у большевиків в галузі генетики є сьогодні академік Трохим Лисенко /наш земляк з Одеси/, як видав книжку "Про спадковість та її змінність". Там він доводить, згідно вказівок большевиків, що спадковість у людей, тварин і рослин змінна під впливом умов оточення. "Darlington" доводить, що теорії Лисенка не витримують наукової критики й є тільки прикладом пристосування совітської науки в службі політиці.

Деякі риси англійців. "Україн.Вісті" ч.27 1947 р. подають зміст поучень, що їх зробила для українців, які виїжджають до Англії, англійська організація квекерів. Англійці хочуть, щоб чужинці заховувалися так, щоб не дражнили їх.

"Англійці, засадничо, не настроєні націоналістично й вони не люблять виставляти на показ свою національність. Особливо треба звернути українцям на це увагу й не вимахувати на кожному кроці своїм національним прапором чи хвастатись своїми національними відзнаками. Звісно, що нікому не заборонено носити національні відзнаки, але самі англійці цього не люблять і тому ліпше оминати це.

Англійці не люблять подавати один одному руку при зустрічі. І на це треба звернути увагу. Українці, навпаки, подають часто своїм і чужим, незнайомим людям руку, де це потрібно й непотрібно. Ніколи в Англії не цілують жінок у руку.

Не добре питати англійця про його особисте життя до того часу, доки когось добре не знають. Англієць не любить нічого оповідати про своє приватне життя й також не любить слухати оповідань про чисто приватні справи інших людей".

Реферуючі ці рядки часопис "На чужині" додає від себе: "Варто, щоб і наші люди багато засвоїли собі того, що мають англійці".

Кілько дітей? Інститут Галупп'а в Америці перепровадив в кількох краях анкет уна тему: "Яку кількість дітей в родині уважаєте за найвідповіднішу?"

Відповіді показали, що:

в Канаді за 2 дітьми було 21 %,
за 3 - 22%, за 4 - 28%
в Голяндії за 2 - 22%, за 3 - 29%, за 4 - 22%.
у Франції за 2 - 31%, за 3 - 38%, за 4 - 17%.
в Англії за 2 - 39%, за 3 - 27%, за 4 - 20%.
в Австрії за 2 - 1 4%, за 3 - 21% і за 4 - 46%.

Кількість сторонників одної дитини ніде не перевищила 1%.

Виходило б з того, що розріст тих народів був би загрожений, бо при 2, а навіть при 3 дітях тільки дається урівняти народженнями смертність.

Згідно анкеті найліпше б вийшли Австрія й Канада.

Прийде час, коли в нормальних умовах і в Україні буде проробено таку анкету, яка, напевно, викаже прагнення великої розрідности української нації, що буде цілком природнім явищем.

Вимирання польського народу. В польській пресі йде гаряча дискусія в справі наявного вимирання польського народу.

Тому спричинилися військові події, під час яких вигинуло, як подають, приблизно від 6 до 10 мільонів поляків. Впливає тут також й не унормованість життя, сучасний тяжкий господарський стан Польщі. Але головний удар наносять польські комуністи. З наказу своєї зверхности, вони повели шалену пропаганду проти розвію польського народу. Вони кажуть, що з огляду на тяжке господарське положення треба зменшити народження. Вони кажуть, що "з плідности виграють тільки в'язниці, лікарні й цвинтарі, а не.... міністерство війни", що "плідність це катастрофа". Вони випустили книжки як заподіяти вагітності й переривати її.

А статистика польська тимчасом вже показує значне зменшення народжень й велику перевагу смертности.

Надзележна польська преса за кордоном вказує, що німців є в 3 рази більш як поляків і що в Німеччині на 1 квадр.кільом. припадає 200 людей, а в Польщі 70.

А в дійсності поляків ще менше, бо вони рахують, що в Польщі живе тепер 25 міл. поляків, в той час там є кілька міл. неполяків, які записалися до часу, поляками.

Реєстр ганьби. В ч.3, 10 травня 1947, подає часопис "На чужині" подію з прапором в Ашафенбургу під заголовком "Профанація національного прапору".

"Під час пластового свята в Ашафенбургу на другий і третій день Великодніх Свят був організований напад на пластовий прапор і тамошніх пластунів. Нападники зірвали пластову емблему й прапор з намаганням переставити барву прапору з жовто-синього на синьо-жовтий. Коли ж пластуни, до речі малолітні діти, боронили свойого прапору, побито їх, повалено древко, а подертий прапор кинуто під ноги. В тій справі провадиться слідство, щоб вишукати передівсім головних винуватців організування цього виступу, цим разом вже проти наших пластунів".

Штучне поронення. Німецька преса займається справою зміни § 218 німецького Карного кодексу, започаткованою в совітській зоні. Цей § дозволяв жінці безкарне штучне поронення, коли це потрібно з огляду на здоров'я жінки. Тепер большевики жадають впровадити так звану "соціяльну індикацію", себто безкарність за штучне поронення з мотивів господарських оглядів. Цей проєкт підтримує совітський представник в альянтській контрольній комісії.

Проти цього виступила німецька преса західних зон, вказуючи, що ця зміна грозить існуванню німецького народу.

Рятуйте родину. Як повідомляє в ч.35 "Християнський Шлях", німецькі єпископи видали пастирський лист. Вони вказують, що війна завдала родині тяжкі рани. "Родина криваться з тисячі ран і є в тяжкій кризі. Тому закликаємо всіх: Рятуйте родину. Вона є ґрунтом, на якому мусить рости одиниця, вона є джерелом, з якого випливає одиниця". А далі обговорює відношення держави до родини й подає вказівки, як повинна держава забезпечити добрий розвій родини.

Зі з'їзду жінок. Як подає часоп. "Наше Життя", в ч.17 з 5.V.1947 р., в днях 29-30 березня відбувся з'їзд "Об'єднання Українських Жінок".

"При обміні думок виникло питання потреби перейти від господарського перевишколу жінок до національно-виховної праці, бо тільки жінка в родині й громаді може зберегти національно здорову й моральну основу".

Виховання молоді. В цій справі забрав голос д-р С.Баран в статті "Проти тоталізму, диктатури й терору" /"Неділя" ч.30/. В відповідь в ч.38 "Неділі" з"явилася стаття Леоніда Лимана "Чому батькі потуряють молоді?"

Срібний тризуб. В ч.32-33 часопису "Українські Вісти" за 1946 р. надрукована така оповістка:

"Срібні тризуби на блакитному тлі, гарно виконані, можна набути в укр. книгарні "Промінь" в Анебах".

Оповістку треба розуміти так, що на блакитному щиті уміщено не золотий тризуб, як усталене державне знамено, а срібний. Чому срібний? Чи це омилка підприємця, чи маємо знов нову "організаційну відзнаку".

Час би вже покінчити з довільним трактуванням усталеного державного знамена. Треба мати до нього більш поваги та не калічити його й не вживати як фірмової, або організаційної відзнаки.

Нові публікації

Д-р М.Андрусяк - "Тризуб".

Наша невелика література по знаменництву взагалі, та по історії нашого державного знамена-тризуба зокрема, збогатилася новою працею. Перед нами книжка д-ра М.Андрусяка "Тризуб", в видавн.Тов."Вернигора," 1947 р. Книжка розм. в 16°, має 26 стор. друку та 2 табл. рисунків.

В передмові автор пише, що його праця має завданням звести до купи та дати огляд всіх дослідів за тризуб. "Фахівцям-історикам вона промощує шлях до дальших студій над тризубом". Постановлене перед собою завдання автор визначає цілком правильно, оцінку ж виконання цього завдання гадаємо дещо перебільшеною. Бо, ясно, що жоден "історик-фаховець", що займеться історією тризуба, не зможе обмежитися коротким оглядом М.Андрусяка, і неминуче звернеться до основних оригінальних дослідчих праць по історії тризуба - А.Орішникова, М.Таубе, Б. Рибакова, В.Січинського та інших.

Автор цілком справедливо вказує на те, що українські дослідники історії тризуба, в більшій або меньшій мірі нехтували дослідами за тризуб на чужинських мовах, особливо на російський. Завдяки цьому українська наука за тризуб - тільки програвала. Об'єктивність, що її виявляє М.Андрусяк при огляді - як чужинської літератури за тризуб, так і своєї, визнаєм основною якістю його праці. Ця об'єктивність, разом з широким охопленням матерьялу, надають праці М.Андрусяка характер справжньої наукової розвідки.

Цілком слушно пише М.Андрусяк, що "хибно є лучити тризуб Володимира Великого з тризубом Посейдона, чи навіть з формуванням цього знаку під виключно грецьким боспорсько-византийським впливом". Але ж нам здається, що звільняючись однієї, мало обґрунтованої гіпотези, М.Андрусяк переходе до другої, ще меньш обґрунтованої, говорячи за антів, яко за найближчих предків українського народу, та за необхідність вести історію української держави лише з держави антів. Разом з тим М.Андрусяк категорично викидає з історії України - Боспорське царство з його культурно-історичними традиціями. Треба сказати, що як розглядати історію людства на Україні, то цю історію треба починати з раннього палеоліту, коли з'являються перші гуртки первісних людей на Причорномор'ї. Як що говорити за історію арійських племін на Україні, то цю історію прийдеться почати з початком бронзової доби, коли вся Україна заселюється праарійськими племенами. Як що говорити про історію державних формувань на Україні, то цю історію треба починати з греко-варварських міст-держав Причорноморья - Тіри, Ольбії, Херсону та Боспору. Хиба як що мати на увазі історію лише українського народу та його провісторичних предків, так тоді треба починати з антів. Але ж і тоді не треба забувати, що анти в такій же мірі уважаються й предками російського народу. А крім того ми остільки мало маємо свідоцтв за антів, що все, що пов'язане з антами, має поки що гіпотетичний або легендарний характер. Реальних же матерьялів за антів - наука не має, не знаючи ні їхньої культури, а ні терену їхнього розповсюдження.

Цілком погожуємося з М.Андрусяком в тому, що виведення київського тризуба від боспорського, при повній відсутности між ними генетичного звязку, не досить обґрунтоване. Але ж ми не можемо, почавши історію України з антів, викинути з цієї історії велику політичну та куль-

турну роль Боспору, Византії та Херсонесу. Впливи ці починаються на терені України з 7 ст. до Р.Х., протягаються безперервно до прийняття християнства наприкінці 10 ст., а відтак і багато пізніше. Ці величезні впливи античної, тоді византійської культури, не нашу історію - не можемо ігнорувати.

Викликають сумніви і деякі твердження автора, в дрібних питаннях. Як от ототоження Луса"Слова о полку Ігоревім"з Бозом Гетіки Іордана. Не наводиться ніяких пояснень важливому твердженню автора про те, що "вплив ірійсько-скандинавського плетінкового орнаменту на тризуб Володимира Великого є тільки припадковий". Це твердження тим більш незрозуміле, що далі автор, говорячи за дармовіс з "Рюрикова" городища, вказує на те, що "складність плетінки промовляє за те, що це - первісний знак Рюриковичів". Відтак за автором виходе, що первісний тризуб був скандинавського походження та творився складною плетінкою, а до часів Володимира вплив скандинавського плетінкового орнаменту на тризуб виявився вже яко "припадковий"? Дальша, важна концепція, з якої виходе М.Андрусяк, оцінюючи деякі явища, міститься в тому, що плетінковий орнамент, складний в Скандинавії, поступово спрощується на Вкраїні, під впливом Византийського орнаменту, який визначається ніби то "ясними, нескладними формами". Коли ж то византийський плетінковий орнамент відзначався простими та нескладними формами? А мініятюра Изборника Святослава та інше, а наведені самим же М.Андрусяком плетінкові тризубоподібні орнаменти з заставок українських рукописів XIII-XVII ст.ст., або композиції не іконах XI ст.? Скандинавська плетінка виникає з 3-4 ст. ст. На фібулах та металевих прикрасах готського стилю. Далі безперервно розвивається та ускладняється, сягаючи в XII-XIII ст.ст. викрутасних барокових форм. Аналогичний розвиток переходе і византійська плетінка, що надходе від сасанидського мистецтва, через Малу Азію. Тут розвиток та ускладнення плетінки найзручніше простежити в розвитку заставок на рукописях. Але ніде й ніколи плетінка в своєму розвятку не посувалася від складного до простішого, тобто задом наперед.

Якісна ріжниця византийської плетінки від скандинавської міститься в тому, що скандинавська плетінка, вже в 6 ст., починає заповнювати всю поверхню речи. Тоді як византийська увесь час дає самостійний візерунок на чистому тлі.

Плутанина з плетінкою виявляється у М.Таубе, що ніколи не цікавився мистецтвознавством, а також і в П.Паульзена. М.Андрусяк, намагаючись інтерпретувати обох авторів в частині плетінки, яко важливої і ще майже не підлягавшої аналізу особливости тризуба, не зміг - виплутатись з цієї плутанини. І в його праці місця за плетінку уявляються найбільш темними та слабими.

Дармовіс з Рюрикова городища, разом з всіми іншими дармовісами, творять собою єдину групу речей, остільки близьких між собою з боку форми, призначення, техніки виконання та характеру орнаменту, що не може бути найменшого сумніву в їх однорідности та одночасности. Найбільш ймовірним уявляється їхнє відношення до доби розквіту Київської держави за часів Ярослава. В таблицях до книжки М.Андрусяка, щоб тотожність дармовісів не кидалась в вічі, їхні рисунки уміщено в ріжних місцях, та деякі догори ногами. Але розподіляти дармовіси та відносити до ріжних епох ніяких підстав, як і шукать поміж них "первісні", "рюриківські" тризуби. Взагалі треба сказати, що неодноразові спроби деяких дослідників знайти серед відомих досі тризубів "доволодимирівські" екземпляри - не дали позитивних наслідків. Очевидно з тризубами перших рюриковичів прядеться дещо почекати на археологію.

Інтерпретуючи гипотезу Р.Смаль-Стоцького, М.Андрусяк, дещо несподівано, заявляє, що "простота і симетрія в малюнку цього сокола, промовляють радше за тим, що цей "правид гербу" Смаль-Стоцького, подібно як і образ ярла Рогувальда, є знаком впливів княжої Руси в Скандинавії".

В якому фактичному, археологічному та історичному матерьялі відомі авторові "Тризуба" ці впливи і в чому вони виявлялися? Яку саме "Русь" автор має тут у вигляді? Бо до кінця 10 ст. всі письменні пам'ятки, так слав'янські як і византийські, чітко і непомилково відріжняють Русь-скандинавів від Дніпрівських славян-предків українців. Лише в XI ст. після прийняття християнства починається плутатина цих двох термінів і надалі "Русь" стає загальною назвою для держави, терену та населення. Теза про впливи "княжої Руси" в Скандинавії остільки важлива і відповідальна для нашої історії, що хотілося б до цього, крім глухого натяку, мати якись пояснення.

Характеризуючи працю Б.Рибакова, М.Андрусяк пише: "Заслуга Рибакова в тому, що він забрав всі види знаків Рюриковичів"... і т.д. Інтерес, що уявляє собою праця Б.Рибакова не в тому, скільки він зібрав знаків, а в тому, що ця праця есть перше і поки що єдине "марксівське" дослідження по історії тризуба. Підходячи до питання з позицій історичного матерьялізму, Б.Рибаков трактує тризуб лише як "знак князівської приватної власности", тобто як звичайне клейно або тавро, повністю не визнаючи за тризубом значіння геральдичного та державного знамена. Б.Рибаков зібрав великий матеріял та надав йому повний опис. Але ж необхідність ужиття марксівської доктрини, що виявилася тут в формі вульгарного матерьялізму, обмежила його позіції і не дала можливости широких усуспільнень та висновків.

Позитивну оцінку дає М.Андрусяк дослідчий праці М.Таубе. Можна не погоджуватись з деякими висновками М.Таубе, але на позитивну оцінку в цілому, його праця уповні заслуговує.

Відносно дещо перестарілій нумізматичній праці А.Орешникова, можна було б додати, що його гіпотеза, ніби то всі гроші з ім'ям Володимира належать не Володимиру Великому, а Володимиру Мономаху,- не набула визнання в науковому світі.

Наприкінці своєї праці, М.Андрусяк дає 2 таблиці рисунків. Тут ясна тенденція дати максимальну кількість виображень тризуба /звиш 111 рис./ Треба визнати, що серед тих виображень є малознані й цікаві. Але є й рисунки без яких можна було б і обійтися. Тризуби Володимира на грошах - рис.рис. 12-34, можна було б не наводить всі. В зв'язку з текстом, цілком досить 3-4 зразків, замість 23. Чи є потреба в рис. 4-му та 5-му. Також не зовсім зрозумілі рис.6, 7а, 7 б та 8. Їх відношення до тризуба - малозрозуміле. Як що говорити за скандинавську плетінку, то з її історії існує ціла література, з якої можна добрати більш переконливі зразки. Взагалі, з плетінкою не повелося. Рисунки також непереконливі та малозрозумілі, як і відповідний текст. Деякі рисунки зроблено неохайно. Напр. на рис. рис.10 і 11 тризуби видерті з блях, з якими вони декоративно пов'язані. Рис.61 дає остільки дрібні виображення, що в якому вигляді вони майже не мають сенсу. Надаючи велике значіння такому великому збору виображень тризуба, бажаємо, щоб в наступному виданні цієї книжки, для таблиць був використаний кращий папер, деякі рисунки зроблено акуратніше, та розмір таблиць був такий же, як і аркуші книжки.

Наприкінці, підводячи підсумки перегляду книжки М.Андрусяка, мусимо визнати, що в цілому вона уявляє собою позитивне явище в нашій небагатій науковій літературі. Деякі приватні твердження, що ми їх відмічали, мають дещо сумнівний або дискусійний характер. В основних же своїх рисах праця М.Андрусяка визначається притягненням широкого матеріялу та прагненням до його об'єктивної оцінки. Ці основні особливости праці, надають їй науковий характер та почесне місце в нашій літературі за тризуб.

М. М-р.

К н и г о п и с

НАРБУТ І ПРО НАРБУТА

Література про Ю.Нарбута дуже велика. Тут подаємо частину тої літератури, на яку в наших умовах ізгойщини, припадково натрапили.

Величезна сильвета у людський зріст роботи Ю.Нарбута, де П.Зайцев підносить В.Модзалевському першу книжку часопису "Наше Минуле" з вигуком "Нарешті". Виставлена була на святі з нагоди виходу часопису в приватному помешканні Г.Нарбута та В.Модзалевського.

"výstava ukrajinské současné knižní grafiky". Katalog. Прага, 1924, ст.13, під числами 130-163 виставлені були тут малюнки та репродукції Нарбутових творів.

"Георгій Нарбут. Посмертна виставка творів". Київ,1926. Там-само разом з каталогом виставки й докладний життепис нашого мистця.

Часопис "Гербовѣдъ". Зачав виходити в 1913 р. в Петербурґу за редакцією С.Тройницького. Ю.Нарбут виконав тут обгортку, титульну сторінку, малюнки знамен, що не ввійшли до загального гербовника, заставки з початку кожного числа і деякі інші знамена.

"Книжные знаки А.М. Литвинеко".
Ленінград, 1924

"Книжные знаки Г.И. Нарбута".

МИТРИХИН Д. "О.Нарбутѣ". З приводу виставки в Русском Музее. В часопису "Аргонавты", ч.1, Петроград, 1923, стор. 19-21.

"НАШЕ МИНУЛЕ". Часопис за редакцією Павла Зайцева. Київ,1918. Обгортка Ю.Нарбута.

ОКОЧИНСЬКИЙ В.К. "Книжные знаки Г.М.Нарбута". Місце і рік видання незнані.

"Современная русская графика". Редакція С.МАКОВСКАГО, текст Н.РАДЛОВА. Петроград, 1917. Тут про Ю.Нарбута ст.XX, 100-109. Видруковано 26 репродукцій з творів та шрифтів Нарбутових. Обгортка Ю.Нарбута.

В.МОДЗАЛЕВСЬКИЙ та В.ЛУКОМСЬКИЙ. "Малороссійскій гербовник". З малюнками Ю.Нарбута. Видання Чернигівського Дворянства. СПБ., 1914, 8°. Обгортку, заголовок, титульну сторінку та багато окремих шляхетських знамен Лівобережної України виконав Ю.Нарбут.

В.МОДЗАЛЕВСЬКИЙ. "Товстолѣсы. Очерк исторіи рода". 1915. Обгортка Ю.Нарбута.

В.МОДЗАЛЕВСЬКИЙ та П.САВИЦЬКИЙ. "Очерк Искусства Старой Украины". Чернигів -Петроград,1915. Обгортка Ю.Нарбута. Ця книга не побачила світу. Було видруковано 4-5 аркушів,а далі через революційні події перервався звязок з Петроградом і друк її припинився.

НАРБУТ Ю. - "Гербы гетьманов Малороссіи". Видання С.М.Тройницького. СПБ., коло 1914 р. Видано тільки 50 примір. Усі малюнки разом з чудесною обгорткою, що має чорний напис та малюнок знамена Війська Запорізького в овальнім вінку, на полі з золотої парчи, виконав Нарбут.

НАРБУТ Ю. " Реестр шести знатным особам, проический юрнал герповѣд 6 октября 912 года учредившись, съ показаніем герба и способностей каждого". СПБ., 1912 р. Видруковано 8 нумерованих примір. Тут під знаменом самого Нарбута цікавийпідпис: "Нарбут, Єгор Иванович, мазепинецъ, полку черниговскаго, глуховской сотни, старшинский сын и гербов и эмблемат живописец".

-----:::::-----

О.ОЛЕСЬ

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР

Синій, як море, як день, золотий -
З неба і сонця наш прапор ясний.
Свій рідний прапор високо несім!
Хай він, уславлений, квітне усім!

Гляньте, - на ньому волошки цвітуть,
Гляньте, - жита з його золото ллють!
З жита, з волошок наш прапор ясний,
З неба і сонця, як день весняний!

Прапор наш рідний,- це рідна земля,
Наші простори, річки і поля.
Доки в боях не уславим його,
Доти не вгледимо краю свого!

Славою, славою вкриєм його.
Кровю гарячою серця свого!
Доки його не уславим в боях,
Доти не будем на рідних полях!

Славою, славою вкриєм в боях!
Вквітчані будем на рідних полях.

9.I.1923.

------ooOoo------